

Kompastuskiviä ja rapisevia maamerkkejä

Tapaustutkimus julkisten veistosten poistoista ja siirroista Suomessa

Innimari Hyvärinen

Maisterintutkielma

Jyväskylän yliopisto

Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos

Taidehistoria

Kesä 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Innimari Hyvärinen	
Työn nimi – Title Kompastuskiviä ja rapisevia maamerkkejä. Tapaustutkimus julkisten veistosten poistoista ja siirroista Suomessa	
Oppiaine – Subject Taidehistoria	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 56 sivua, sisältää liitteen (1 sivu)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Maisterintutkielmassani tarkastelen julkisten veistosten poistoja ja siirtoja Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena on antaa tietoa julkisten veistosten poistoista ja siirroista ilmiönä sekä tuoda esille julkisen veistosten saamia merkityksiä poistojen ja siirtojen yhteydessä käydyssä julkisessa keskustelussa.</p> <p>Lähestyn laadullisen tapaustutkimukseni aihetta kyselyn sekä kolmen tapauksen kautta. Kysely osoitettiin suomalaisten aluetaidemuseoiden työntekijöille, ja sen avulla olen kartoittanut julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksia ja näiden syitä. Kolmea tutkimukseen valitsemaani tapausta tarkastelen ja analysoin tapauksiin liittyvien dokumenttien sekä lehtitekstien avulla. Tapaukset ovat <i>Kukkopuun</i> poistaminen Vieremällä, <i>Kivikirjaston</i> osan poistaminen Tampereella sekä <i>Kukkatervehdyksen</i> poistaminen ja teoksen uudelleensijoittaminen Lahdessa. Kaikissa kolmessa tapauksessa julkista keskustelua on käyty sekä mediassa että kunnallisessa päätöksenteossa. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu suomalaisten julkisen veistosten ja julkisen taiteen muutoksia käsittelevistä teoksista ja artikkeleista sekä julkista taidetta ja sen paikkasidonnaisuutta käsittelevistä teorioista.</p> <p>Kyselytutkimuksessa esiin tulleiden julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syyt liittyvät teoksen ympäristössä tapahtuviin muutoksiin, omistajanvaihdokseen, ilkivaltaan tai teoksen tahattomaan vaurioittamiseen, veistoksen kuntoon, veistoksen tarkoitukselliseen väliaikaisuuteen, veistoksen ja julkisen tilan merkitysten välillä koettuun problematiikkaan sekä aatteellisiin tai poliittisiin perusteisiin. Tapaustutkimuksen analyysin perusteella voidaan todeta, että julkisen veistoksen poiston tai siirron yhteydessä teokseen liitettävät merkitykset liittyvät teoksen paikkasuhteeseen sekä teokseen liittyviin rituaaleihin. Myös teoksen aiheella sekä esimerkiksi teoksen valmistajalla voi olla yleisölle teoksen arvoa kasvattava merkitys. Tutkimuksen perusteella huomiota tulisi kiinnittää julkisten veistosten kunnossapitoon, kunnostukseen ja teosten uudelleen sijoittamisen suunnitteluun sekä näiden rahoitukseen mutta myös yleisön ja julkisen veistoksen välille syntyneisiin merkityssuhteisiin siirto- ja poistotilanteissa.</p>	
Asiasanat – Keywords Julkinen taide, julkinen veistos, paikkasidonnainen taide, julkinen tila	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja – Additional information	

Sisälllys

1 Johdanto.....	4
1.1 Tutkimusongelma ja aiheen rajausta.....	6
1.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	7
1.3 Keskeiset käsitteet	12
2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	14
2.1 Julkinen veistos ja kuvanveiston laajentunut kenttä.....	15
2.2 Julkinen veistos, paikka ja yleisö.....	17
3 Julkisten veistosten poistoja ja siirtoja Suomessa.....	19
3.1 Kyselytutkimuksessa esille tulleita julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syitä	20
3.2 Suunnitelmia ja sattumia	23
3.3 Omistaja ja raha ratkaisevat?	24
3.4 Osa veistoksista saa jatkoaikaa.....	25
4 Kolme tapausta, kolme erilaista lopputulosta.....	27
4.1 Vieremän <i>Kukkopuu</i>	27
4.2 Tampereen <i>Kivikirjasto</i>	35
4.3 Lahden <i>Kukkatervehdys</i>	40
5 Pohdinta	45
5.1 Tapausten kulku ja julkinen keskustelu.....	45
5.2 Julkisen veistoksen ja paikan suhde	45
5.3 Julkisen veistoksen merkitys yleisölle	46
5.4 Julkisten veistosten kunnossa pitäminen ja väliaikaisuus	46
6 Päätäntö	48
Lähteet	50
Liite: Kyselytutkimuksen vastauksissa ilmoitetut julkiset veistokset ja niiden poistojen ja siirtojen syille nimetyt kategoriat	56

1 Johdanto

Monella suomalaisella puistolla, torilla, kävelykadulla ja julkisella rakennuksella on oma tunnusomainen taideteoksensa. Julkiset veistokset ovat keskeisten alueiden pysyviä maamerkkejä. Julkisten veistosten läheisyyteen sovitaan tapaamisia, niihin liittyy rituaaleja ja niiden merkitykset liittyvät muun muassa yhteisiin arvoihin. Uusia julkisen veistotaiteen hankintoja suunnitellaan tilaansa ja sen merkityksiin esimerkiksi aiheeltaan ja muodoiltaan sopivaksi. Ne myös ottavat kaupunkitilaa haltuunsa, ja joidenkin teosten päälle voi istua tai huomaamattaan astuakin. Julkisten veistosten materiaallinen kestävyys tekee mahdolliseksi sen, että niihin projisoituu yhteisön jatkuvuutta ja pysyvyyttä korostavia merkityksiä – syntyy välittömän ja symbolisen miljööön yhtyminen¹. Mutta mitä tapahtuu, kun veistos täytyykin siirtää tai poistaa paikaltaan?

Maisterintutkielmassani tarkastelen julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksia Suomessa. Mielenkiintoni julkisista veistoksista käytävään keskusteluun heräsi, kun aloin seurata uutisointia Tampereen Keskustorin laidalla kävelykadulla sijaitsevasta *Kivikirjastosta*. Teos, sen muoto ja sijoittelu, kirvoitti keskustelua eri syistä useaan otteeseen. Teokseen tehtiin muutoksia, minkä jälkeen ilmaantui uusia ongelmia. Lopulta yksi teoksen osista päädyttiin poistamaan paikaltaan. Päätin tutkia tapausta sekä kartoittaa muita julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksia. Tahdoin selvittää, miksi julkisia veistoksia poistetaan ja siirretään sekä sitä, millaista keskustelua julkisen veistotaiteen merkityksistä siirto- ja poistotapaukset synnyttävät.

Vaikka julkisiin veistoksiin liittyvää tutkimusta esimerkiksi yleisösuhteen näkökulmasta on tehty paljon ja poisto- ja siirtotapauksia on tutkittu, en löytänyt poistojen ja siirtojen syitä laajemmin kartoittavaa tutkimusta. Siksi toteutin kyselyn, jonka avulla kartoitin poisto- ja siirtotapauksia eri puolilta Suomea. Otanta on suppea, mutta se muodostaa käsityksen siitä, millaisia poistojen ja siirtojen syitä tapausten taustalla on. Havaitsin, että julkisten veistoksen poistot ja siirrot eivät ole Suomessa kovin harvinaisia. Poisto- ja siirtoprosessit vaihtelevat tapauskohtaisesti, vaikkakin tapausten syissä on havaittavissa yhtäläisyyksiä. Usein julkinen veistos väistää kaupunkitilassa tapahtuvien muutosten, uusien rakennusten ja infrastruktuurin

¹ Kuusamo 2006, 51.

tieltä. Poisto tai siirto voi olla myös seurausta julkisen veistoksen omistajuuden muutoksista sekä julkisen veistoksen paikan, julkisen tilan ja sen merkitysten tai yleisön välille syntyvistä muutoksista tai ongelmista. Joskus nämä ongelmat ilmenevät vasta myöhemmin, joskus taas julkisessa veistoksessa ja sen paikkasuhteessa on lähtökohtaisesti jotakin pielessä.

Julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksiin liittyy usein myös julkista keskustelua. Veistoksen tulevaisuutta punnitaan kunnallisessa päätöksenteossa sekä taidemuseoissa. Myös media uutisoi vaihtelevasti tapauksista. Kyselytutkimuksen lisäksi tarkastelen tutkimukseni aihetta tapaustutkimuksen keinoin. Julkisten veistosten saamia merkityksiä tarkastellessani keskityin tarkastelemaan kolmea tapausta, joissa julkinen veistos tai sen osa on poistettu tai siirretty ja joista havaitsin käydyn poikkeuksellisen laajaa tai pitkäaikaista julkista keskustelua. Ensimmäinen niistä on aiemmin mainitsemani Radoslaw Grytan *Kivikirjaston* tapaus Tampereella. Tilataideteos koettiin vaaralliseksi, minkä vuoksi siihen tehtiin muutoksia. Tällöin penkiksi muutettu teoksen osa päädyttiin myöhemmin poistamaan paikaltaan osana muita toimia, joita teoksen sijaintipaikan, torin, rauhoittamiseksi kaupungissa tehtiin. Toinen tapauksista on Eva Rynnäsen *Kukkopuun* poistaminen Vieremän koulukeskuksen pihasta. Tapaus sai laajaa huomiota, kun puusta valmistettu teos paloiteltiin sen vaurioituttua. Keskustelu johti siihen, että teoksen osia päädyttiin säilyttämään ja asettamaan esille. Kolmas tapaus on Lahdesta, jossa Liisa Ruusuvaaran *Kukkatervehdys* poistettiin kaupunginsairaalan sisäänkäynnin edestä. Teos todettiin ensin niin huonokuntoiseksi, että se päätettiin poistaa taidemuseon kokoelmista, mutta lopulta se haluttiin kunnostaa vapaaehtoisvoimin. Yksi veistoksen osa on sijoitettu veistoksen alkuperäisen paikan läheisyyteen. Tapauksia yhdistää julkisista veistoksista käyty laaja julkinen keskustelu sekä se, että ne koettiin vaarallisiksi julkisessa tilassa.

Johdantoluvussa 1 perustelen tutkimukseni aiheen valintaa ja rajausta sekä kerron tutkimusaineistosta ja tutkimusmenetelmistä. Avaan myös lyhyesti tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Luvussa 2 luon katsauksen tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Esittelen tutkimukselleni keskeisintä tutkimusta julkisista veistoksista sekä julkisen veistoksen paikkasidonaisuuteen liittyviä teorioita. Luvussa 3 käsittelen kyselytutkimuksen tuloksia julkisten veistosten poistoista ja siirroista. Esittelen vastausten perusteella tekemääni kategorisointia poistojen ja siirtojen syistä sekä erittelen vastauksista esiin nousevia teemoja. Luvussa 4 esittelen kolme julkisten veistosten poisto- ja siirtotapausta. Kuvailen tapauksia keräämäni kirjallisen aineiston pohjalta sekä erittelen tapausten erityispiirteitä. Luvussa 5 tuon esille ha-

vaintojani tapaustutkimuksen tapauksista suhteessa kyselytutkimukseen ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tutkimuksen yhteenveto on päätäntöluvussa 6.

1.1 TUTKIMUSONGELMA JA AIHEEN RAJAUS

Tutkimukseni tavoitteena on ymmärtää julkisen veistotaiteen poistoja ja siirtoja ilmiönä sekä havainnoida, millaista julkista keskustelua poisto- ja siirtotapauksiin liittyy. Tarkoitus on antaa tietoa julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syistä sekä näissä tilanteissa käydystä taidepuheesta. Tutkimuksessani yhdistyy kaksi tutkimusongelmaa: miten julkinen veistos toimii muuttuvassa ympäristössä sekä mitä taiteeseen liitettyjä arvoja nousee esiin muutostilanteissa. Tutkimuskysymyksiäni ovat: Miksi julkisia veistoksia poistetaan tai siirretään? Millaisia ratkaisuja poisto- ja siirtotilanteissa on tehty ja miten ratkaisuihin on päädytty? Mikä vaikuttaa päätöksentekoon julkisen veistoksen poistoa tai siirtoa suunniteltaessa? Millaista julkista keskustelua tapauksiin liittyy, ja millaisia julkisen taiteen merkityksiä poisto- ja siirtotapauksissa nousee esiin?

Päädyin rajaamaan tutkimukseni moninaisen julkisen taiteen kentältä juuri julkisiin veistoksiin siksi, että ne on usein valmistettu ennalta määrättyyn paikkaan julkisessa tilassa ja ne on myös usein tarkoitettu pysymään paikallaan. Julkinen veistos on monissa tapauksissa teoksen materiaalisten ominaisuuksiensa puolesta mahdollista siirtää, mutta se vaatii suunnittelua. Yksi tutkimukseni lähtökohta on, että julkisen taiteen merkitykset tulevat sanallisiksi silloin, kun siitä käydään julkista keskustelua. Julkinen taide aiheuttaa usein keskustelua silloin, kun uutta teosta ollaan hankkimassa julkiseen tilaan ja kun uusi teos tuodaan paikalleen. Kuitenkin julkinen keskustelu teoksesta hiipuu vähitellen. Poisto- ja siirtotapaukset antavat uuden kimmokkeen veistoksesta keskustelemiseen. Näissä tapauksissa keskustellaan teoksesta ja sen tarkoituksesta sitä ympäröivässä julkisessa tilassa, sille tarkoitettussa paikassa. Veistokset ovat hyvin perinteinen taidemuoto, minkä uskon tuovan oman sävynsä julkiseen keskusteluun.

Nykytaiteen muodot ovat moninaisia, ja julkisten veistosten materiaalinen kestävyys ei välttämättä enää ole teokselle ominaista. Tässä tutkimuksessa julkiseksi veistokseksi olen määritellyt teokset, jotka on sijoitettu julkiseen kaupunkitilaan, ulos tai julkiseen rakennuk-

seen. Omistava taho, teoksen tilaaja ja tuottaja voi olla julkinen tai yksityinen taho. Tutkimuksen kohteena olevat teokset ovat julkisiin rakennuksiin, niiden yhteyteen tai muuhun kaupunkitilaan sijoitettuja figuratiivisia ja nonfiguratiivisia veistoksia ja reliefejä, ympäristö- ja tilataideteoksia, suihkukaivoteoksia, näköispatsaita ja muistokiviä sekä hautamuistomerkkejä. Muistolaatat, jotka eivät ole osa isompaa teoskokonaisuutta, ovat jääneet pois tästä tutkimuksesta. Hautamuistomerkit voidaan kokea yksityisemmiksi kuin julkiset taideteokset. Ne ovat mukana tutkimuksessa, koska esiin tuli tapauksia, joissa veistos on alun perin suunniteltu hautamuistomerkeksi mutta joka on myöhemmin siirretty pois kirkkomaalta, mikä muuttaa teoksen merkitystä.

Tutkimieni julkisten veistosten valmistusmenetelmät ja -materiaalit ovat vaihtelevia, mutta valtaosa niistä on valmistettu veistotaiteelle ominaisin menetelmin: kivistä, metalleista, betonista ja muista massoista sekä puusta työstäen tai valaen. Mukana on myös useita ympäristötaiteeksi luokiteltavia julkisia veistoksia. Tutkimuksessa on tarkasteltu teoksia, jotka on suunniteltu paikallaan pysyväksi että teoksia, jotka on sijoitettu julkiseen tilaan väliaikaisesti. Viimeksi mainituissa tapauksissa julkinen veistos on pääasiassa valmistettu materiaalista tai materiaaleista, joiden tiedetään kestävän vain rajallisen ajan, tai julkinen veistos on tuotu tai luotu paikalleen osana tapahtumaa vain rajalliseksi ajaksi.

1.2 TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Lähestyn tutkimukseni aihetta kyselytutkimuksen sekä kolmen julkisen veistoksen poisto- ja siirtotapauksen kautta. Tapaustutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimukseni sisältää erilaisia aineistoja ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimustapojani ovat kyselyn toteuttaminen, kirjalliseen materiaaliin perehtyminen, havainnointi ja valokuvaaminen. Tutkin aineistoja tutkimuskysymysteni kautta tuoden esille tapausten tapahtumakulun ja nostaan tutkimusaineistosta esiin nousevia teemoja. Vertailen julkisten veistosten poisto- ja siirtoprosesseihin liittyviä ominaispiirteitä ja erittelen tutkimusaineistosta niitä arvoja, joita julkisiin veistoksiin liitetään ja jotka nousevat esille aineistosta. Kyselyn vastausten avulla tuon esille julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksia ja näiden syitä. Kolmea valitsemani julkisen veistoksen poisto- ja siirtotapauksia analysoin laadullisin menetelmin aineistoni pohjalta tarkoitukseni tutkia teoksista ja poistoista ja siirroista käytyä julkista keskustelua.

Vertailu on olennainen lähestymistapa tapaustutkimuksessa. Kun ei tarkastella vain yhtä tapausta vaan useampia tapauksia rinnakkain, voidaan löytää tutkimuskysymyksiä, joita ei yhtä tapausta tutkimalla huomata.² Käyn vuoropuhelua tapausten erityispiirteiden, kyselytutkimuksessa esiin tulleiden havaintojen ja teoreettisen tulkintakehyksen välillä. Vertailen kolmea tapausta keskenään sekä kyselyn vastauksista tekemiini tulkintoihin sekä tarkastelen tutkimusaineistoa suhteessa tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen.

Kolmen tapauksen käsittelyssä hyödynnän suoria lainauksia aineistoista tukemaan tulkintojani ja analyysiä. Lainauksien tarkoituksena on tuoda esille kansalaiskeskustelua teoksista sekä niiden arvoista ja merkityksistä ja tapausten yhteydessä esiin nousevista ongelmista. Lisäksi koin tarpeelliseksi tarkastella tutkimiani tapauksia vierailemalla veistosten entisillä ja mahdollisilla nykyisillä sijaintipaikoilla ja havainnoida niiden ympäristöä. Samalla valokuvasin teokset, ja olen liittännyt analyysiin kuvia teoksista tai niiden osista ja sijaintipaikalta. Uskon, että julkisten veistosten ja julkisen tilan havainnointi edisti kirjallisen aineiston tulkintaa sekä analyysiä.

Kysely julkisten veistosten poistoista ja siirroista toteutettiin marras–joulukuussa 2016. Kysely oli suppeahko, mutta eri puolille Suomea osoitettu. Lähetin kyselypyynnön Suomen aluetaidemuseoiden³ henkilökunnan edustajille niin, että jokainen 16:sta museosta tuli huomioiduksi. Taidemuseoissa työskentelevät valikoituivat kyselyn kohderyhmäksi, koska usein juuri kuntien ylläpitämät taidemuseot vastaavat kunnan julkisen taiteen kokoelmien hoidosta sekä kokoavat tietoja kunnassa esillä olevasta julkisesta taiteesta. Poisto- ja siirto-prosesseissa taidemuseo voi olla esimerkiksi asiantuntijana tai toteuttavana tahona. Siksi on todennäköistä, että näiden museoiden henkilökunta muistaa tapauksia kotikunnastaan tai sen lähialueilta. Juuri aluetaidemuseokuntiin rajasin kyselyn siksi, että saisin katsauksen eri puolilta Suomea, mutta jotta kysely ei paisuisi tarpeettoman suureksi. Lisäksi aluetaidemuseot ovat lähes kaikki kuntien ylläpitämiä.

² Kurunmäki 2007, 74.

³ Aluetaidemuseoita ovat Helsingin taidemuseo, Hämeenlinnan taidemuseo, Joensuun taidemuseo Onni, Jyväskylän taidemuseo, Kemin taidemuseo, Kuopion taidemuseo, Lahden taidemuseo, Lappeenrannan taidemuseo, Mikkelin taidemuseo, Nelimarkka-museo (Alajärvi), Oulun taidemuseo, Pohjanmaan museo (Vaasa), Porin taidemuseo, Rovaniemen taidemuseo, Tampereen taidemuseo ja Turun taidemuseo. Museovirasto, Tietoa Suomen museoista: Aluetaidemuseot, verkkosivu.

Kyselypyyntö lähetettiin yhteensä 20 henkilölle. Osoitin viestin valikoidusti pääasiassa museonjohtajille, kokoelmapäälliköille ja amanuensseille sen mukaan, mitä henkilökunnan vastuualueista ilmoitettiin museoiden verkkosivuilla. Etenkin jos vastuualueita ei ollut tarkemmin ilmoitettu, lähetin kyselyn museonjohtajalle ja pyysin vastaamaan sekä välittämään kyselyn eteenpäin henkilökunnalle. Jos tiedossani oli, että aluetaidemuseon sijaan toinen paikallinen museo vastaa kunnan julkisen taiteen hallinnoinnista, osoitin kyselyn aluetaidemuseon lisäksi myös tämän toisen museon henkilökunnalle. Kyselyssä pyysin vastaajaa kertomaan tietoja mieleen tulevasta tapauksesta tai tapauksista, joissa julkinen veistos tai sen osa on jouduttu poistamaan tai siirtämään alkuperäiseltä paikaltaan sekä sellaisista tapauksista, jossa poistoa tai siirtoa on ehdotettu, mutta veistos on päätetty jättää paikalleen tai päätöstä ei ole vielä tehty. Pyysin myös mainitsemaan tapauksiin liittyvien julkisten veistosten yleistiedot (tekijä, materiaali, valmistusvuosi, omistava taho, veistoksen alkuperäinen paikka, mahdollinen uusi paikka) sekä tapauksen ajankohdan.

Vastauksia sain yhdeksän. Niistä seitsemän sisälsi tietoja useammasta kuin yhdestä tapauksesta. Yhteensä sain tietoja 28 julkisesta veistoksesta, joiden poistoa tai siirtoa oli vähintään ehdotettu. Tarkastelen kyselytutkimuksessa tapauksia siinä tilassa, jossa ne olivat vastaushetkellä. Koska sain useampia vastauksia, pystyin tarkastelemaan tapausten yhteneväisyyksiä, eroavaisuuksia ja erityispiirteitä ja tarkastelemaan tutkimaani ilmiötä laajemmin ja vertaamaan kyselyn tuloksia kolmen tapauksen analyysin kanssa. Kyselyvastauksissa kerrotuista tapauksista ja näistä saatujen tietojen pohjalta muodostin julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syiden seitsemän kategorian. Ne on muodostettu tarkastelemalla vastauksissa kerrotujen tapausten ja niiden taustatietojen yhtäläisyyksiä vertailemalla. Tapauksissa oli havaittavissa samankaltaisuuksia, ja näitä teemoja käsitellen lyhyesti kategorisoinnin tukena.

Kyselytutkimuksen tulosten käsittelyn jälkeen siirryn käsittelemään tutkimukseen valittua kolmea julkisen veistoksen poisto- ja siirtotapausta, jotka olivat aiheuttaneet keskustelua ja joiden käsittely oli jatkunut varsin pitkään. Tutkimuksen kohteeksi voidaan tarkoituksenmukaisesti valita tyypillinen tapaus tai poikkeava erityistapaus, joka mahdollistaa ilmiön tutkimisen äärimuodon kautta⁴. Taidehistoriallisessa tutkimuksessa kiinnitetäänkin usein huomiota tavalla tai toisella kohua aiheuttaneisiin teoksiin. Ne tuovat esille taidepuhetta. Tut-

⁴ Aaltio (Aaltio-Marjosola) 2014, Metodix-verkkosivu.

kimuskohteiden valinnassa keskeinen peruste olikin niistä käydyn julkisen keskustelun laajuus. Poisto- tai siirtoprosesseista täytyi olla saatavilla mahdollisimman paljon aineistoa, jotta tapauksia on mahdollista analysoida tarkemmin. Tapauksia valitessani päätin myös keskittyä mahdollisimman tuoreisiin poisto- ja siirtotapauksiin, koska niistä on varmemmin säilynyt mahdollisimman paljon kirjallista aineistosta, joka myös on helposti saatavilla. Kaikki kolme veistosta on poistettu tai siirretty 2010-luvulla.

Ensimmäinen tutkimuksessa käsittelemistäni tapauksista on puusta ja metallista valmistettu, huonokuntoiseksi ja vaaralliseksi arvioitu *Kukkopuu*, joka poistettiin Vieremän koulukeskuksen pihasta loppukesästä 2011. Poistosta käytiin poikkeuksellinen jälkikeskustelu, joka lopulta johti teoksen jäänteiden uusiokäyttöön. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen aiheen innoittajan, Tampereen *Kivikirjaston*. Teokseen täytyi sen valmistumisen jälkeen tehdä muutoksia turvallisuussyistä. Lopulta yksi teoksen osa päädyttiin ottamaan pois paikaltaan kesällä 2015. Sille on suunniteltu uutta sijoituspaikkaa, mutta tämän tutkimuksen valmistuessa osaa ei ollut sijoitettu uudelleen. Kolmas tapaus on Lahden kaupunginsairaalan edustalle valmistettu moniosaisen betoniveistos *Kukkatervehdys*, joka vältti vuonna 2012 jo tehdyn poiston taidekokoelmasta ja päätyi korjattavaksi. Yksi teoksen osista pääsi taas esille loppuvuonna 2016 uudelle paikalle. Teos on ollut tarkoitus pystyttää kokonaisuudessaan uudelle paikalle.

Tapausten analyysissä rajasin aineiston kirjalliseen, julkiseen aineistoon, koska julkiset tekstit tuovat esille yhteiskunnallista taidekeskustelua tapahtumahetkellä. Aluksi kartoitin valitsemiini tapauksiin liittyviä kirjallisia aineistoja mahdollisimman kattavasti. Kävin läpi eri suomalaisten medioiden, kuntien, taidemuseoiden, yritysten ja muiden toimijoiden verkkosivuja, sosiaalista mediaa ja keskustelufoorumeja, sanomalehtien sähköisiä juttuarkistoja sekä sanoma- ja aikakauslehtiarkistoja. Erityisesti etsin veistoksista kirjoitettuja uutisia veistosten kotikuntien alueella ilmestyvistä alue-, ilmaisjakelu-, paikallis- ja maakuntalehdistä, alan aikakausjulkaisusta *Taide*-lehdestä sekä valtakunnallisista uutismedioista. Sanomalehtiaineistojen keräämisessä keskityin paikallisiin julkaisuihin, koska julkisten veistot ja siirrot usein kiinnostavat koskettavat erityisesti paikallisia, mikä vaikuttaa tapauksen uutisoimiseen.

Tapauksiin liittyvä kirjallinen materiaali koostuu sanomalehtiteksteistä, lehtiartikkeleista, verkkouutisista ja verkkokeskustelusta sekä kunnallisen päätöksenteon asiakirjoista. Aineiston keruu kohdistui erityisesti tapausten niin sanotulle aktiiviselle ajalle eli kun veistos

alkoi herättää keskustelua sekä edelleen kun poistoa tai siirtoa ehdotettiin, suunniteltiin ja toteutettiin, mutta myös ennen tätä kirjoitettuihin sekä aktiivisen vaiheen jälkeisiin uutisiin ja dokumentteihin. *Kukkopuun* tapauksen sanomalehtiaineisto on vuosilta 2009–2012 *Iisalmen Sanomista*, *Miilusta* ja *Savon Sanomista*. Mukana on myös kirjoitus *Taide*-lehdestä. *Kivikirjasto* koskevat sanomalehtiaineistot ovat vuosina 2001–2015 *Aamulehdessä* ja *Tamperealaisessa* sekä sen verkkosivulla julkaistuja uutisia sekä *Taide*-lehden tekstistä, ja lisäksi analyysin ohien on liitetty Twitterissä käyty lyhyt keskustelu sekä valokuva teoksen osan poistamisesta paikaltaan. *Kukkatervehdyksen* tapaukseen liittyvät sanomalehtiaineistot ovat *Etelä-Suomen Sanomista* vuosilta 2007–2016. *Kukkatervehdyksestä* kirjoitettiin myös *Uusi Lahti* -lehdessä ja Yle Uutisissa, ja myös nämä verkkouutiset ovat mukana aineistossa. Kaikkien tapausten aineistoon kuuluu lisäksi kunnallisen päätöksenteon dokumentteja, pöytäkirjoja sekä näiden oheismateriaaleja. Nämä on kerätty kaikille avoimista Vieremän, Tampereen ja Lahden kuntien verkkosivujen sähköisistä pöytäkirja-arkistoista. Lisäksi olen pyytänyt Vieremän kunnalta pöytäkirjoihin liittyviä oheismateriaaleja, joihin lukeutuvat *Kukkopuun* kuntotutkimuspyyntö, mitaustulokset, taiteilijan neuvot vaurioituneen osan poistamiseen ja teoksen kunnossapitoon, selvitys teoksen vaurioitumisesta ja poistamisesta sekä suunnitelma teoksen osien käytöstä Kukkopuu- ja kunnan taideteostoimikunnalta kokouspöytäkirjoineen.

Tutkimusaineiston perusteella valitsemisani tapauksissa on paljon samaa. Teosten valmistusmateriaalit ja -menetelmät ovat varsin perinteisiä – kiveä, puuta ja betonia – ja ne on tai oli sijoitettu julkisen kuvanveistotradition mukaisesti hyvin perinteisiin paikkoihin, julkisen rakennuksen yhteyteen tai kaupungin ydinkeskustaa. Kaikki kolme veistosta on koettu tavalla tai toisella vaaralliseksi ympäristölleen, ja tapaukset ovat saaneet aikaan paljon keskustelua niin sanomalehtien uutis- ja mielipidesivuilla kuin kunnallisessa päätöksenteossa. Kuitenkin tapausten kulku ja lopputulos ovat erilaisia. *Kukkopuu* tuhottiin samalla, kun se poistettiin paikaltaan, *Kukkatervehdys* oli jo päätetty poistaa, mutta päätös kumottiin, ja teos päätettiin sijoittaa uuteen paikkaan. *Kivikirjasto* taas jäi suurimmalta osin paikalleen, mutta teokseen tehtiin muutoksia, ja yksi osa päädyttiin poistamaan. Lisäksi ero kahteen muuhun tapaukseen on se, että teokseen tehtiin muutoksia ja osa poistettiin teoksesta käydyn keskustelun seurauksena.

Näistä julkisista veistoksista keskusteleminen poisto- ja siirtoprosesseissa ajoittui eri tavoin tapauksen ominaispiirteiden ja tapahtumakulun mukaan. Varsinainen julkinen keskus-

telu *Kukkopuun* tapauksessa alkoi vasta, kun teos oli poistettu paikaltaan ja samalla tuhottu. *Kukkatervehdyksestä* julkinen keskustelu alkoi, kun teos vaurioitui, ja keskustelu yltyi, kun teos päätettiin poistaa taidekokoelmasta. *Kivikirjaston* tapaus poikkeaa kahdesta muusta tapauksessa siinä, että kirjallinen aineistoni kattaa keskustelua teoksesta aina teoksen suunnittelusta aina teoksen osan poistamiseen ja jälkikeskusteluun. Myös *Kukkatervehdyksestä* ja *Kukkopuusta* on keskusteltu aiemminkin niiden julkiseen tilaan sijoittamisen yhteydessä, mutta poistot ja siirrot ovat tapahtuneet *Kivikirjaston* tapausta huomattavasti myöhemmin, joten näitä keskusteluja ei ole aineistossa. Mukana olevasta aineistosta kuitenkin selviävät teosten taustat. *Kivikirjastosta* keskusteleminen ennen teoksen valmistumista oli mielestäni tarpeellista huomioida laajemmin, koska se ilmentää entistä paremmin tapausta. Keskustelulla näyttää tutkimukseni perusteella olleen suuri vaikutus siihen, että teokseen tehtiin muutoksia ja että sen osa lopulta poistettiin paikaltaan. *Kukkopuun* ja *Kukkatervehdyksen* tapauksessa julkisella keskustelulla oli sen sijaan vaikutusta siihen, että julkinen veistos tai sen jäänteet pääsivät vielä esille julkiseen tilaan.

1.3 KESKEISET KÄSITTEET

Tutkielmani teoreettisen viitekehyksen muodostavat julkisen taiteen, julkisen veistoksen, julkisen tilan ja paikkasidonnaisen taiteen käsitteet. Julkinen taide on aina luonteeltaan yhteisöllistä, ja julkisen taiteen yleisösuhte on jatkuvassa kehitystilassa riippuen poliittisen vallan murroksista ja ympäristön muutoksista⁵. Lähtökohtani tutkimuksessa on, että julkinen veistos on sidoksissa paikkaansa aiheen, teoksen ominaisuuksien ja teokseen paikassaan liitettyjen mielikuvien ja tulkintojen vuoksi. Siksi tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä keskityn julkisten veistosten paikkasidonnaisuuteen ja sen muotoutumiseen.

Julkinen tila ei myöskään ole käsitteenä yksiselitteinen. Siihen liittyy muuttuvia ja kirjoittamattomia lainalaisuuksia, arvoja ja normeja. Julkisen tilan käsite tässä tutkimuksessa liittyy julkisten veistosten merkitysten muodostumiseen julkisen tilan ominaisuuksien, tarkoitusten sekä siihen liittyvien merkityksien sekä julkisessa tilassa olevan julkisen veistoksen yleisön kautta. Paikkasidonnaisuuden käsite taas jännittyy tässä tutkimuksessa julkisen tilan ja

⁵ Kormano 2010, 71.

julkisen veistoksen välille. Tutkimuksessa tarkastellaan niitä asioita, jotka tekevät teoksesta paikkasidonnaisen.

2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa käsittelen suomalaisen julkisen veistotaiteen viime vuosikymmenten historiaa ja muutoksia julkisesta veistotaiteesta tehdyn tutkimuksen kautta. Erityisesti keskityn kuvanveiston paikkasuhteeseen ja sen muutokseen. Tutkimukseni kannalta suuri muutos julkisessa veistotaiteessa liittyy modernismin murrokseen ja postmodernismin tuomiin muutoksiin julkisessa taiteessa. Monumentaalitaiteeseen liitetystä arvoista alettiin julkisessa kuvanveistossa irrottautua, ja julkisesta taiteesta tuli tilan taidetta, jonka paikkasidonnaisuus korostui.

Taidehistorioitsija Liisa Lindgren on tehnyt taidehistoriaa ja kulttuurihistoriaa yhdistävää tutkimusta suomalaisen kuvanveiston historiasta, ja tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan hänen tutkimustaan modernismin ensiaskeleista ja tästä käytyä keskustelua Suomessa teoksessa *Monumentum. Muistomerkkien aatteita ja aikaa* (2000). Lisäksi luon katsauksen taidehistorioitsija Altti Kuusamon ja taidehistorioitsija Riitta Kormanon julkisesta taiteesta ja sen nykymuodoista ja -merkityksistä kirjoittamiin artikkeleihin. Kuusamon kaksi julkisia veistoksia käsittelevää *Taide*-lehden artikkelia, ”Palasia julkisen veistoksen merkitysopista” (2005) ja ”Murenevat marmorit” (2006) käsittelevät julkisen veistoksen merkityksiä ja näiden muutosta. Kormanon käsittelee artikkelissaan ”Kuvanveisto yhteisessä olohuoneessamme” (2010) julkisen veistotaiteen modernismin alkuaikoja sekä nykytilaa ja -merkityksiä. Taidehistorioitsija ja kriitikko Rosalind Krauss on tarkastellut modernissa veistotaiteessa tapahtunutta muutosta vuonna 1979 julkaistussa artikkelissaan ”Sculpture in the expanded field”. Artikkelin julkaistiin kymmenen vuotta myöhemmin suomeksi nimellä ”Kuvanveiston laajentunut kenttä”, ja viimeistään tuolloin Kraussin havainnot kuvanveiston muutoksista tulivat mukaan suomalaiseen moderni–postmoderni-keskusteluun⁶. Krauss näkee kuvanveiston muuttuvana, kehittyvänä kenttänä, jossa paikkasidonnaisuus on tullut osaksi veistoksia postmodernismin mukana. Taidehistorioitsija Miwon Kwon on hahmotellut teoksessaan *One Place After Another. Site-specific Art And Locational Identity* (2002) kolme paikkasidonnaisuuden paradigmaa.

⁶ Lähdesmäki 2007, 360.

2.1 JULKINEN VEISTOS JA KUVANVEISTON LAAJENTUNUT KENTTÄ

Suomessa kuvanveisto kehittyi kohti modernistista ajattelua itsenäistymisen vuosista lähtien. Siirtymä vaati julkisen veistoksen irrottautumista muistomerkki-ideologiasta. Samalla kun moderni kuvanveisto otti jalansijaa, julkisen taiteen tilaajien ajatukset olivat Riitta Kormanon mukaan yhä kiinni muistomerkkiajattelussa.⁷ Vielä 1940- ja 1950-luvulla pystytetyn julkisen taiteen tarkoituksena oli määritellä kansallisia sisältöjä ja rakentaa kansalaisten yhteisymmärrystä sekä torjua sodan aikaan saanutta ahdistusta⁸. 1960-luvun taitteessa suomalainen monumentaalitaide alkoi aiheuttaa kiivasta keskustelua. Liisa Lindgrenin mukaan keskustelun alkusäyksenä voidaan pitää Marsalkka Mannerheimin ratsastajapatsaan paljastamista Helsingissä. Lindgrenin mukaan realismin koettiin olevan sidoksissa konservatiiviseen nationalismiin. Muistomerkit koettiin aiheiltaan ja muodoiltaan kangistuneiksi, ja niiltä vaadittiin samoja ominaisuuksia kuin vapaalta taiteelta. Vaikka huomiota herättivät etenkin juuri Helsingin suuret monumentaalihankkeet, ilmiö koski laajalti julkisen taiteen kenttää. Modernin arkkitehtuurin yhteyteen haluttiin uudenlaista ilmaisuja myös julkiselta taiteelta.⁹

Julkisen taiteen tehtävät ja muodot puhuttivat niin taiteilijoita kuin asiantuntijoitakin, ja mielipiteitä vaihdettiin myös sanomalehtien yleisönosastoilla. Julkisia veistoksia ja niiden tekijöitä arvosteltiin hyvin provokatiivisesti. Yleisö hyväksyi formalistiset uudistukset helpommin sellaisissa taidehankkeissa, joissa julkisen veistoksen funktio oli ympäristön elävöittäminen.¹⁰ Henkilö- ja sotamuistomerkkien osalta muutos oli kuitenkin hankalampi, sillä abstraktin ilmaisun ei koettu täyttävän muistomerkeille asetettuja vaatimuksia¹¹. Lindgren tulkitsee, että arvojen järkyttäminen tai niiden yhteisyyden kyseenalaistaminen aiheutti yleisössä vastarintaa etenkin, kun kyseessä oli kansallinen kulttuuri ja sitä personoivat merkkihenkilöt¹².

Rosalind Krauss kuvaa modernia veistotaidetta monumentin negaatioksi. Monumentin logiikan mukaisesti veistos on muistomerkki-representaatio eli sillä on määrätty paikka, jonka merkityksestä tai käytöstä se symbolisesti kertoo. Veistotaiteen modernistinen vaihe taas toimii suhteessa paikan menetykseen. Kraussin mukaan moderni veistos edustaa sijatto-

⁷ Kormanon 2010, 65.

⁸ Lindgren 2000, 216.

⁹ Lindgren 2000, 213, 217–218.

¹⁰ Lindgren 2000, 217–218.

¹¹ Lindgren 2000, 218–219.

¹² Lindgren 2000, 223.

muutta tai kodittomuutta ja viittaa pitkälti itseensä. Kuvanveistosta tuli poissulkemisten yhdistelmä: se ei ollut maisemaa eikä arkkitehtuuria. Veistotaide jännittyi vastakohtien, rakennetun ja ei-rakennetun sekä kulttuurin ja luonnon välille. Kuvanveiston laajentunut kenttä – kuten Krauss muutosta nimittää ja liittää postmodernismiin – on syntynyt näiden vastakohtasettelujen problematisoinnista. Muodostui veistotaiteen kolme uutta luokkaa: merkityt paikat eli teokset, jossa veistos on osa maisemaa, paikka-rakennelma eli maiseman ja arkkitehtuurin yhdistävä taide sekä aksiomaattisten rakenteiden luokka, jossa kuvanveisto sekoittuu arkkitehtuurin tilaan. Paikkasidonaisuus siis tuli osaksi veistoksia postmodernismin mukana. Krauss mainitsee artikkelissaan 1960–1970-luvun vaihteen minimalistisia, maataiteen ja ympäristötaiteen teoksia, joiden oleellinen osa on sijoituspaikka.¹³

Krauss havaitsee veistotaiteessa selvän murroskohdan. Tulkinta on kuitenkin saanut kritiikkiä muun muassa postmodernin arkkitehtuurin teoreetikko Charles Jencksiltä, joka liittää Kraussin artikkelissa esittelemät postmodernistit pikemminkin myöhäismodernismiin¹⁴. Taidehistorioitsija Altti Kuusamo taas sivuaa lyhyesti Kraussin näkemystä modernin veistoksen paikattomuudesta julkisia veistoksia käsittelevässä *Taide*-lehden artikkelissaan. Hän toteaa, että koska julkiseen veistokseen tiivistyy yhteisön siihen liittämiä arvoja, on modernin veistoksen luonteenomainen itseensä viittaamisen merkitys tässä tapauksessa vain sopimus.¹⁵

Taide-lehdessä käytiin vuonna 1970 keskustelua suomalaisen julkisen taiteen tilasta. "Arkkitehtuurimittakaavaan sovellettu taide näyttää lisääntyvän meilläkin ja tästä on jo pidemmän aikaa näkynyt merkkejä tapahtumisen polttopisteissä. Samaan aikaan työt laajenevat ympäristöön. Ympäristötaide ja kinetiikka pyrkivät julkisen taiteen asemaan", kuvailee lehden silloinen toimitussihteeri, taidekriitikko Jaakko Lintinen.¹⁶ Teemanumerossa otettiin esille niin julkisen taiteen tuominen lähiöihin kuin liikuteltavat veistoksetkin. Kansalaiset haluttiin mukaan julkisen ympäristön suunnitteluun.

1980-luvulla julkiseen taiteeseen vaikuttivat muun muassa tietotekniikan kehitys ja poliittisten vastakkainasettelujen merkityksen menetys. Globalisaatio sekä ympäristötietoisuus näkyivät teosten sisällössä, materiaaleissa sekä niiden suhteessa ympäristöönsä.

¹³ Krauss 1989, 194–200.

¹⁴ Kritiikki tuodaan esille artikkelikokoelmassa, jossa Kraussin teksti on julkaistu suomeksi. Lintinen 1989, 9.

¹⁵ Kuusamo 2006, 51.

¹⁶ Lintinen 1970, 9.

Julkisen veistotaiteen taiteelliset tavoitteet keskittyivät tilallisuuteen eli siihen, miten teos toimii paikassaan ja ympäristössään.¹⁷ Riitta Kormanon mukaan näistä muutoksista huolimatta kansallisaatteesta periytyvät muistomerkki- ja sukupuoli-ideologiat ovat edelleen osa suomalaista julkisen kuvanveiston perinnettä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että edelleen valtaosa julkisista veistoksista on miehille ja heidän muistolleen osoitettuja teoksia, kun taas naisia on useammin muistettu henkilölle osoitetun teoksen sijaan yhteisöllistä aihetta kuvaavalla muistomerkillä.¹⁸

2.2 JULKINEN VEISTOS, PAIKKA JA YLEISÖ

Postmodernismin myötä paikkasidonnaisuus nousi keskeiseksi osaksi veistotaidetta. Paikkasidonnainen taide voi olla luonteeltaan joko häiritsevää tai sulautuvaa¹⁹. Miwon Kwon erittelee yhdysvaltalaisesta taiteesta kolme paikkasidonnaisuuden paradigmaa: fenomenologinen, sosiaalinen tai institutionaalinen sekä diskursiivinen. Paradigmat voidaan hahmottaa ajallisesti toisiaan seuraavina, mutta ne myös limittyvät toisiinsa.²⁰ Ensimmäiseen paradigmaan kuuluvat varhaisimmat paikkasidonnaisen taiteen teokset, joiden tarkoitus oli osoittaa erottamaton suhdetta paikkaansa. Teokset toimivat paikan ehdoilla ja vain juuri siinä paikassa, johon ne on tehty ja tarkoitettu. Näin niiden kokeminen myös vaatii fyysistä läsnäoloa, kokemista paikassaan.²¹ Toinen paradigma huomioi paikkaan sisältyvät sosiaaliset suhteet taideteoksiin vaikuttavina ominaisuuksina. Yhteiskuntakritiikin ja käsitetaiteen kautta kehittyi uusi paikkasidonnaisuuden muoto, joka haastoi tilojen viattomuuden ja toi esille niihin kuuluvan kulttuurisen viitekehyksen. Ensimmäiseen paradigmaan liittyvän fyysisen läsnäolon sijaan paikkasidonnaisessa taiteessa olennaiseksi tuli katsoja sosiaalisena kokonaisuutena.²² Taiteen "kulttuurisesta vankeudesta" siirryttiin osaksi arkielämää sitoutuvaan taiteeseen. Kolmannessa paradigmassa Kwon kuvaa paikkaa tiedon, ajatustenvaihdon ja kulttuurisen väittelyn kenttä-

¹⁷ Kormanon 2010, 65.

¹⁸ Kormanon 2010, 67.

¹⁹ Kwon 2002, 11, viitattu Deutsche 1992, 24–25.

²⁰ Kwon 2002, 3–4.

²¹ Kwon 2002, 11–12.

²² Kwon 2002, 13, 19.

nä. Kahdesta aiemmasta paradigmasta poiketen paikka ei enää määriy taiteen edellytyksenä vaan se syntyy taiteen ja vallitsevien diskurssien myötä.²³

Suomessa kuntien hankkimien uusien julkisten teosten lähtökohta on usein paikka. Esimerkiksi Helsingin taidemuseo HAM tahtoo uusilla julkisen taiteen hankinnoilla esitellä nykytaidetta sekä nostaa rakennetun ympäristön ja julkisen tilan laatua ja arvoa. Uusi teos on monessa tapauksessa suunniteltu varta vasten paikkaansa. Julkisen taiteen hankintojen tarkoituksena on lisätä viihtyvyyttä sekä kiinnostusta ja sitoutumista elinympäristöön. Uusi teos voi kuitenkin myös liittyä esimerkiksi sille valitun paikan historiaan tai ympäristöön.²⁴ Riitta Kormanon mukaan toimiva nykytaide onkin vuoropuhelua erilaisten katsojien mielikuvamaailmassa. Teos viestittää katsojilleen eri asioita.²⁵

Kuusamon mukaan julkisen veistoksen sitoutuminen paikkaansa vahvistaa siihen liitettäviä identiteettimerkityksiä. Teoksen kestävyys ja pysyvyys luovat mahdollisuuden sille, että siihen aletaan liittää ajatuksia yhteisön jatkuvuudesta ja arvojen pysyvyydestä.²⁶ Julkisen veistoksen merkitykset voivat olla kansallisen sijaan myös yhteiskunnallisia, tai katsoja voi liittää niihin tai niiden aiheeseen henkilökohtaisiakin merkityksiä esimerkiksi omien kokemustensa kautta.

²³ Kwon 2002, 24.

²⁴ Helsingin taidemuseo HAM, Miten ja miksi julkista taidetta hankitaan? Taidemuseon verkkosivu.

²⁵ Kormanon 2010, 65.

²⁶ Kuusamo 2006, 51.

3 Julkisten veistosten poistoja ja siirtoja Suomessa

Osana tutkielmaa selvitin kyselyn avulla, millaisia erilaisia julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksia suomalaisissa taidemuseoissa muistetaan ja miksi julkisia veistoksia poistetaan ja siirretään. Tässä luvussa esittelen kyselytutkimuksen tuloksia ja muodostamaani julkisten veistosten poistojen ja siirtojen kategorisointia. Tuon esille kyselyvastausten sisältöä sekä näiden pohjalta nostan esille julkisten veistosten poisto- ja siirtotapauksiin liittyviä teemoja. Samalla esittelen näiden yhteydessä kyselyn vastauksissa kuvailtuja tapauksia.

Kyselytutkimuksessa esiintyvistä julkisten veistosten poistoista ja siirroista suurin osa on 1990- ja 2000-luvulta, mikä selittyy sillä, että vastaukset pohjautuvat lähtökohtaisesti muistitietoon. Vanhin mainittu tapaus on 1950-luvulta, kun taas tuoreimmassa tapauksissa veistoksen tulevaisuudesta on käyty vielä vastaushetkellä keskustelua, eikä päätöstä veistoksen poistosta tai siirrosta ollut ainakaan vielä tehty. Osa vastauksissa mainituista veistoksista odotti jo sovittua poistoa tai siirtoa. Tapauksiin liittyvät veistokset ovat eri ikäisiä, ja ne edustavat aiheiltaan, materiaaleiltaan ja tekotavoiltaan niin perinteistä kuin kokeilevaakin veistotaidetta. Määrällisesti vastauksissa kuitenkin korostuvat ympäristö- ja tilataideteokset, joihin liittyviä tapauksia on seitsemän. Tämä selittyy sillä, että tällaiset teokset on usein tehty lähtökohtaisesti olemaan esillä tai materiaaleiltaan kestävässä alkuperäisessä paikassaan rajallisen ajan. Kaikki vastauksissa mainitut teokset sijaitsevat Suomessa, mutta yhden teoksen alkuperäinen paikka oli Viipurissa, josta se siirrettiin Suomeen.

Poistot ja siirrot on monessa tapauksessa järjestetty ja toteutettu suunnitelmallisesti. Osassa tapauksissa veistoksen siirtäminen uuteen pysyvään paikkaan tai sen väliaikainen poistaminen on tehty nimenomaan veistoksen säilyttämiseksi tai ilkevallalta suojelemiseksi. Julkisen veistoksen on todettu olevan huonokuntoinen tai sen välittömässä läheisyydessä on täytynyt tehdä kunnostustöitä. Osassa tapauksista veistos on päädytty huonokuntoisuuden vuoksi poistamaan. Tällaiset poistot liittyvät etenkin väliaikaisiin ympäristötaiteen teoksiin. Esille kuitenkin tuli myös tapaus, jossa julkisen veistoksen kuntoon on kiinnitetty huomiota, mutta teoksen kunnostamiseen tai suojaisampaan paikkaan siirtämiseen ei ole ollut rahoitusta.

3.1 KYSELYTUTKIMUKSESSA ESILLE TULLEITA JULKISTEN VEISTOSTEN POISTOJEN JA SIIRTOJEN SYITÄ

Olen jaotellut kyselytutkimuksessa esiin tulleiden julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syyt seitsemään kategoriaan. Useimmissa vastauksissa poiston tai siirron syy oli muotoiltu vastaukseen, osassa taas oli annettu taustatietoja, esimerkiksi kunnallisen päätöksen pöytäkirjoja, joissa syitä poistoon tai siirtoon oli eritelty. Kategoriat on muodostettu tarkastelemalla vastauksissa annettuja taustatietoja ja niissä havaittuja yhtäläisyyksiä vertailemalla. Vastauksiin oli kirjattu varsin selkeät syyt poistoihin ja siirtoihin.

Poistoja ja siirtoja on tehty

- 1) julkisen veistoksen ympärillä tapahtuneiden tai tapahtuvien muutosten,
- 2) omistajavaihdoksen,
- 3) julkiseen veistokseen kohdistuneen ilkeilyn tai tahattoman vaurioittamisen,
- 4) julkisen veistoksen kuntoon liittyvien seikkojen,
- 5) julkisen veistoksen tarkoituksellisen väliaikaisuuden,
- 6) julkisen tilan ja julkisen veistoksen välillä koetun problematiikan ja
- 7) aatteellisten tai poliittisten näkökulmien vuoksi.

Olen hahmotellut kaikki vastauksissa saamani tapaukset taulukkoon, joka on liitetty tutkielman loppuun. Liitteen taulukossa on lyhyesti kerrottu julkisen veistoksen perustiedot sekä julkisen veistoksen muoto, tapauksen tyyppi tai tyypit tapahtumajärjestyksessä (poisto, siirto, uudelleen sijoittaminen) sekä poistolle tai siirrolle nimeämäni syykategoria tai -kategoriat. Poiston tai siirron syitä on joissakin tapauksissa hahmotettavissa useampi kuin yksi. Kyselyssä esiin tulleissa tapauksissa ne ovat useimmiten syy–seuraussuhteessa toisiinsa, ja tällöin olen luokitellut ne kahteen kategoriaan. Joissakin tapauksissa siirron ja poiston vaiheita on ollut useita, ja osa julkisista veistoksista on sijoitettu uudelleen julkisesta tilasta poistamisen jälkeen. Taulukossa poisto voi tarkoittaa joko teoksen varastointia tai tuhoamista. En ole tässä tutkimuksessa selvittänyt ja siksi myöskään eritelty, mitä kaikille veistoksille on tapahtunut poiston jälkeen, jos niitä ei ole saamieni tietojen mukaan sijoitettu uudelleen. Uudelleen sijoittamista edeltävä poisto on tutkimuksessa esiin tulleissa tapauksissa tietävästi väliaikainen, ennen uuteen paikkaan sijoittamista tehty varastointi. Tällöin uutta sijoituspaikkaa ei välttämättä ole suunniteltu tai valittu ennen poistoa. Osa julkisista veistoksista on tietävästi jäänyt

varastoon. Osa teoksista taas on ollut materiaaleiltaan sellaisia, että ne on oletettavasti tuhotu poiston yhteydessä. Tällaisia ovat etenkin kyselyvastauksissa mainitut ympäristötaideteokset, joiden oli todettu kestävän vain rajallisen ajan.

Ensimmäiseen, julkisen veistoksen ympärillä tapahtuneiden tai tapahtuvien muutosten kategoriaan olen jaotellut teokset, jotka on poistettu tai siirretty teoksen paikalla tai sen läheisyydessä tapahtuvien tai tapahtuneiden muutosten vuoksi. Ympäristön muutoksien vuoksi tehtäviä poistoja ja siirtoja tuli kyselytutkimuksessa esille määrällisesti eniten, 13 tapusta. Julkisia veistoksia poistetaan ja siirretään muun muassa rakennusten purkamisen, uusien rakennusten ja infrastruktuurin rakentamisen ja korjaustöiden vuoksi. Poiston ja siirron taustalla on näissä tapauksissa usein laajempi suunnitelma, esimerkiksi rakennus- tai korjaussuunnitelma tai alueen kaavamuuotos, ja veistoksen siirtäminen – uudelleen sijoittaminen entiselle tai lähes entiselle paikalleen rakennustöiden päätyttyä tai kokonaan uuden paikan esittäminen – tai poistaminen on otettu suunnitteluvaiheessa huomioon. Kyselyssä esille tulleissa tapauksissa veistoksia on voitu palauttaa ainakin lähes entiselle paikalleen, kun julkisessa tilassa tapahtuneet muutokset on toteutettu. Kategoriaan kuuluville veistoksille on useimmissa tapauksissa myös valittu uusi sijoituspaikka, jos muutoksia ei ollut vielä vastaushetkellä toteutettu. Esille tuli kuitenkin myös tapauksia, joissa julkiselle veistokselle ei ole löytynyt korvaavaa tilaa. Teoksen ympäristö voi muuttua niin, ettei se enää sovi paikkaansa tai sen fyysiset ominaisuudet eivät enää ole mahdollista sen sijoittamista takaisin alkuperäiselle paikalleen. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat myös teokset, joiden paikka, esimerkiksi rakennus, on kokonaan kadonnut. Osa kyselyssä esille tulleista teoksista oli suunniteltu julkiseen rakennukseen, joka on myöhemmin purettu, joten takaisin palauttaminen ei ole ollut mahdollista.

Toiseen kategoriaan olen jaotellut tapaukset, joissa julkisen veistoksen poisto tai tässä kategoriassa useimmiten siirto on tehty, kun teos on vaihtanut omistajaa. Myös näitä tapauksia tuli kyselytutkimuksessa esiin useita, seitsemän kappaletta. Näissä tapauksissa kyse on useimmiten teoksen lahjoittamisesta kunnalle tai kunnan yksityiseltä taholta hankkimasta, tilaan jo sijoitetusta veistoksesta. Yhdessä tapauksessa teos vaihtoi yksityistä omistajaa ja siirtyi julkisessa tilassa, mutta on myöhemmin siirtynyt kaupungin omistukseen. Teos on omistajanvaihdoksen seurauksena siirtynyt yksityisestä tai rajatulle yleisölle tarkoitettusta tilasta julkiseen tilaan tai se on siirtynyt julkisessa tilassa. Joissakin tapauksissa kunnan hankkima teos on ollut osa tapahtumaa, ja se on myöhemmin hankittu pysyväksi julkiseksi veistokseksi.

Kolmanteen kategoriaan kuuluvat teokset, joihin on kohdistunut ilkivaltaa. Tällaisia tapauksia tuli esille kaksi. Tähän kategoriaan voidaan lukea myös julkisen veistoksen tahaton vaurioittaminen. Tällaisia tapauksia ei tullut esille kyselytutkimuksessa, mutta kahdessa analysoimassani tapauksessa veistosta vaurioitettiin tahattomasti.

Neljänteen kategoriaan taas jaottelin poistot ja siirrot, jotka liittyvät julkisen veistoksen kuntoon. Useassa tapauksessa julkisten veistosten valmistusmateriaalit ovat kärsineet ajan saatossa luonnostaan tai ympäristötekijöiden vuoksi. Julkisten veistosten materiaali kuluu sään armoilla ollessaan. Yhtenä tapausesimerkkinä esille tuli myös sisäilmaongelmien vuoksi julkisesta sisätilasta poistettu teos.

Viidenteen kategoriaan jaoin julkiset veistokset, jotka on tarkoitettu väliaikaisiksi. Näitä tapauksia oli neljä. Kokeilevista tai orgaanisista materiaaleista valmistetut julkiset veistokset on voitu tehdä kestäväksi niin kauan kuin materiaalit sallivat. Tästä kyselyssäni tuli esille kaksi ympäristötaiteen esimerkkitapausta. Tarkoituksellisen väliaikaisuuden liitän myös sellaisiin julkisiin veistoksiin, jotka ovat sovitusti esillä tietyssä paikassa vain tietyn aikaa, esimerkiksi osana tapahtumaa. Tällaisia teoksia vastauksissa mainittiin kaksi. Teokset eivät kuitenkaan ole jääneet varastoon, vaan ne on sijoitettu alkuperäiseltä näyttelypaikaltaan uuteen paikkaan.

Kuudes kategoria hahmottui julkisen tilan ja julkisen veistoksen välillä koetun problematiikan ympärille. Toisin kuin muissa kategorioissa, tässä ryhmässä teosten siirtoon tai poistoon liittyvä syyt ovat monisyisempiä ja niissä on myös tapauskohtaista vaihtelua. Yhden teoksista kerrottiin olleen aiheeseensa ja kokoonsa nähden epäsopivassa paikassa. Toinen kategorian tapausten teoksista oli sijoitettu lastentarhan alueelle sijoitettu ympäristötaideteos, joka koettiin vaaralliseksi ja purettiin. Tässä tapauksessa problematiikka liittyy julkisen tilan merkitysten ja veistoksen fyysisiin ominaisuuksiin. Kolmas tapaus on alun perin hautamuisto-merkiksi valmistunut Aimo Räsäsen *Reikäenkeli*, joka koettiin modernilta muotokieleltään epäsopivaksi paikassaan. Teoksen omistajan vaihtuessa teos siirrettiin.

Vain yhden vastauksissa kerrotussa tapauksessa poiston tai siirron syy oli luettavissa ensisijaisesti aatteelliseksi tai poliittiseksi. Mikkelin *Päämajapatsaan* eli Mannerheimin näköispatsaan paikasta kiisteltiin kaupungissa kauan, ja se on myös kertaalleen siirretty. Kategoriarissa korostuvat julkisiin veistoksiin, tässä tapauksessa monumenttiin liitettävät arvot ja mer-

kitykset. Katteoria ei kuitenkaan veistotaiteen historiaa tarkasteltaessa ole harvinainen. Poliittisin perustein patsaita on siirretty ja poistettu Suomessa esimerkiksi yhteiskunnallisissa murrosvaiheissa²⁷.

Liitteenä olevassa taulukossa on nähtävillä myös kyselytutkimuksen vastauksissa esiin tulleet paikallaan olevista veistoksista tehdyt siirtoehdotukset, joita ei ole huomioitu kategorisoinnissa. Useammassa tapauksessa kansalaiselta oli tullut siirtoehdotus, jota ei toteutettu. Siirtoehdotuksen perusteita ei ollut kaikissa tapauksissa kerrottu tarkemmin tai ne olivat pin-tapuolisempia: teokset olivat ehdottajan mukaan vaikeasti saavutettavissa, löydettävissä tai nähtävissä. Siirroille ei tällöin koettu olevan riittäviä perusteita, etenkin, kun julkisten veistosten paikat olivat historiallisella syyllä peruteltuja.

3.2 SUUNNITELMIA JA SATTUMIA

Kyselytutkimuksen perusteella syyt julkisten veistosten poistoille ja siirroille ovat joko ennakoitavia tai yllättäviä. Poistaminen on luonnollinen ja jo ennalta tiedossa oleva osa veistoksen elinkaarta sellaisille teoksille, joiden valmistusmateriaali eroaa selkeästi perinteisistä tai valmistustapa on kokeileva. Jaakko Pernun *Päivänvarjo* Oulussa sekä Eero Pöyhtärin ja Liisa Vartiaisen *Aikaportti* Hämeenlinnassa oli valmistettu orgaanisista materiaaleista, ja niiden rajallinen olemassaoloaika oli ennalta tiedossa. Molemmat teokset kuitenkin kestivät oletettua kauemmin, ja ne säilytettiin niin pitkään kuin oli mahdollista. *Päivänvarjon* paikalle sijoitettiin myöhemmin suunnitelmien mukaisesti uusi Pernun ympäristöaideteos. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että *Päivänvarjo* oli kaupunkilaisten pitämä julkinen veistos.

Joissakin tapauksissa julkisen veistoksen ympäristö on muuttunut teokselle epäsopivaksi. Tällaiset poistojen ja siirtojen syyt voivat olla yllättäviä, ja kyselytutkimuksen vastausten perusteella voidaan todeta, että kun teos ei voi jäädä paikalleen, uudelleen sijoittamisen mahdollisuudet vaihtelevat muun muassa teoksen fyysisten ominaisuuksien, kuten teoksen valmistusmateriaalien, koon ja kunnon mukaan. Sekä teos että sen sijoituspaikka voivat vaatia kunnostusta tai teokselle voidaan valita uusi paikka. Tampereella sijaitseva pronssinen *Kultakutri*-veistos oli sijoitettu vesialtaaseen, jonka kunto oli huonontunut. Teos oli varastoituna,

²⁷ Kormano 2010, 71.

kunnes se sijoitettiin uudelle paikalle veistosta varten tehtyjen muutostöiden jälkeen. Teokselle siis valmistettiin sille sopiva uusi ympäristö. Uudelleensijoittamisesta teki päätöksen Tampereen kaupunginvaltuusto.

Julkisen veistoksen ympäristöllä voi olla merkittäviäkin vaikutuksia veistoksen kuntoon. Jyväskylän Huhtaharjun koulussa taas oli sisäilmaongelmia ja koulu purettiin. Koulun tilattu julkinen teos, Pekka Pitkäsen puuveistos *Keskustelu* ei päässyt esille uuteen koulurakennukseen, koska sinne ei haluttu mitään edellisestä, homeelle altistuneesta rakennuksesta. Taiteilija ja konservaattori olivat ennen tätä puhdistaneet ja kunnostaneet teoksen. Aina teoksen uudelleen sijoittamista ei siis koeta mahdolliseksi. Sen sijaan Antti Louhiston *Keväthyppyjä*-pronssiveistos Lappeenrannassa pystyttiin sijoittamaan sisäilmaongelmista kärsineestä koulurakennuksesta ulos toisen koulun läheisyyteen.

Joihinkin veistoksiin kohdistuu teoksen sijainnin tai jonkin muun syyn vuoksi tavallista enemmän ilkivaltaa, ja tämä on havaittavissa myös kyselytutkimuksen vastauksissa. Esimerkiksi Hämeenlinnassa suihkulähdeteoksena olleen Aimo Tukiaisen *Pesämunan* kerrottiin kokeneen vuosikymmenien kuluessa paljon ilkivaltaa ennen sen poistoa ja uudelleen sijoittamista. Kormano huomauttaa, että teosten pitäminen esillä taiteilijan tekijänoikeutta loukkaavassa kunnossa ei ole suotavaa. Hän myös muistuttaa, että kun veistokset veloitetaan pitämään puhtaana esimerkiksi tageista ja töhryistä, veistos saa pidemmän päälle pysyviä pintavaurioita.²⁸ Teos pitäisi siis pystyä tarpeen mukaan siirtämään tai väliaikaisesti varastoimaan nopeastikin pidempiaikaisten tai toistuvien ongelmien ilmetessä.

3.3 OMISTAJA JA RAHA RATKAISEVAT?

Kyselytutkimuksen perustella julkisia veistoksia siirretään varsin usein juuri omistajavaihdosten yhteydessä. Uusi omistaja määrää teokselle uuden paikan.

Yksi vastaajista kuvaa poisto- ja siirtoprosesseja vastauksessaan seuraavasti:

– – Nämä siirrot ja muutokset ovat usein monipolvisia ja pitkiä prosesseja, eikä aina voida tehdä kokoelmapoliittisia ja yksiselitteisiä päätöksiä, vaan toimitaan tilanteen mukaan. Tahoja on useita: teoksen hankkineet ja rahoittaneet, lahjoitta-

²⁸ Kormano 2010, 71.

jat, tekijät, maanomistajat, kaupungin eri hallintokunnat yms. Korjausten tai siirron kustantajaa on usein vaikea löytää. Rakennusten käyttötarkoituksen tai omistajan muutos tai rakennuksen purkaminen johtaa siirtoihin tai teoksen poistoonkin pahimmillaan. Esimerkiksi taidemuseo ei aina edes tiedä näistä toimenpiteistä. Taidemuseo koettaa ylläpitää teosten tietorekisteriä, mutta rahoitusta esim. kunnostukseen tai siirtoihin ei sillä ole. – –

Vastauksessa huomio kiinnittyy taidemuseoihin asemaan poisto- ja siirtotilanteissa. Julkisten veistosten kunnossa pitämisen ja julkisen taiteen säilyttämisen kannalta olisi tärkeää, että taidemuseo tietäisi mahdollisista teoksiin liittyvistä muutoksista. Vastaaja kokee myös veistosten kunnostukseen tai siirtoon tarvittavien varojen saamisen olevan haastavaa. Taiteen kunnostamiseen suunnattujen varojen puute tai epäselvyydet julkisen veistoksen omistajuudesta voi pahimmillaan vaikuttaa veistoksen kuntoon.

Toinen vastaaja tuo esille Hämeenlinnassa sijaitsevan Aimo Tukiaisen *Jouset-pronssiveistoksen*, joka on hänen mukaansa puhuttanut jo useita vuosia ja jonka omistajuuttakin on jouduttu selvittämään. Huonokuntoisen, ulkona sijaitsevan veistoksen sisätilaan siirtämiseen tai kunnostamiseen ei ole ollut vastaajan mukaan rahaa. Tämänkaltaisia tapauksia kyselytutkimuksessa ei tullut esille kuin yksi, mutta uskon, että tilanne on potentiaalinen etenkin vanhojen, pitkään paikallaan olleiden julkisten veistosten osalta. Ajan kuluessa voi käydä epäselväksi, kenelle teoksen kunnossa pitäminen kuuluu.

3.4 OSA VEISTOKSISTA SAA JATKOAIKAA

Vastauksista käy ilmi, että poistettu julkinen veistos voi myöhemmin palata takaisin julkiseen tilaan vuosienkin jälkeen. Julkinen veistos voidaan myös poistaa väliaikaisesti ennen uudelleen sijoittamista. Tällaisessa tapauksessa varastoimisen tarkoituksena on suojella veistosta mahdolliselta vaurioitumiselta. Ilkivallastakin kärsinyt *Pesämuna*-veistos oli varastoituna pitkään, ja osa sen vesiaiheeseen liittyvistä rakenteista oli kadonnut. Teos kuitenkin sijoitettiin uudelleen julkiseen tilaan ilman vesiaiheen toteuttamista. Kyselyssä tuli ilmi tapaus, jossa muistimerkki siirrettiin Neuvostoliitosta Suomeen. Viipurissa laajennettiin teitä, ja hautamuistomerkki sijaitsi laajennuksien alueella. Muistomerkki siirrettiin Lappeenrantaan hautausmaalle. Haudat jäivät Viipuriin.

Teoksen uudelleen sijoittamisessa sen muoto ja merkitys voivat muuttua. Teosta voidaan myös joutua muuttamaan jonkin verran uuteen paikkaan sopivaksi. *Pesämunan* tapauksessa vesiaiheen toteuttamatta jättäminen lienee johtunut ainakin osien katoamisesta.

Kyselytutkimuksessa esiin tuli myös Tampereen Näsinneulaan alun perin sijoitetun *ETYK*-veistoksen tapaus. Se poistettiin paikaltaan remontin yhteydessä, eikä sitä sijoitettu enää takaisin alkuperäiselle paikalleen. Uudelleen sijoittamisesta on tehty myös valtuustoaloite, mutta teokselle ei ole löytynyt sopivaa uutta pysyvää sijoituspaikkaa. Aloitteen perusteella teos on kuitenkin edelleen yleisön mielessä eikä täysin unohtunut, vaikka se on ollut kauan varastoituna.

4 Kolme tapausta, kolme erilaista lopputulosta

Tässä luvussa esittelen kolme tapausta. Aineistoon pohjautuen kuvailen tapauksia ja tuon esille niiden ominaispiirteitä sekä erittelen teosten saamia merkityksiä.

Tapaukset jakautuvat edellä esittelemässäni julkisten veistosten poistojen ja siirtojen kategorioissa eri tavoin. Vieremän *Kukkopuu* kuuluu ensisijaisesti julkisen veistoksen kuntoon liittyvien seikkojen kategoriaan, mutta poistoa perusteltiin myös julkisen tilan merkitysten ja julkisen veistoksen välillä koetun problematiikan kategoriaan liittyvillä perusteilla. Puusta ja metallista valmistetun veistoksen puuosat olivat lahonneet, ja teoksen huono kunto huomattiin, kun teosta vaurioitettiin tahattomasti. Lisäksi aineistossani on mainintoja siitä, että veistoksen päämateriaali eli puu kestäisi vain rajallisen ajan. Samoin Lahden *Kukkatervehdyksen* poistamiseen vaikutti teoksen tahaton vaurioittaminen. Poistoa kuitenkin perusteltiin vaurioittamisen jälkeen veistoksen huonolla kunnolla. Aineistosta on havaittavissa myös viittauksia julkisen veistoksen ympärillä tapahtuneiden tai tapahtuvien muutosten sekä julkisen tilan merkitysten ja julkisen veistoksen välillä koetun problematiikan vaikutukset teoksen uudelleensijoittamisessa. Tampereen *Kivikirjaston* tapauksessa on havaittavissa kaksi vaihetta, jotka seuraavat ajallisesti toisiaan, ja molemmat liittyvät julkisen tilan merkitysten ja julkisen veistoksen välillä koetun problematiikan kategoriaan. *Kivikirjaston* osat koettiin vaaralliseksi paikassaan, koska teos osaltaan sulautui kaupunkikuvaan, mutta ei yleisön mielestä moitteettomasti. Teoksen osia muutettiin, ja kaksi osaa korotettiin niin, että niiden päälle pystyi istumaan. Tämän jälkeen toinen näistä niin sanotuista kivipenkeistä oli osana suurempaa julkiseen tilaan liittyvää sosiaalista ongelmaa.

4.1 VIEREMÄN KUKKOPUU

Kuvanveistäjä Eva Ryytänen lahjoitti *Kukkopuu*-veistoksen syntymäkuntaansa Vieremälle, yläsavolaiseen Iisalmen ja Kajaanin naapurikuntaan. Korkea, kaksikymmentämetrinen teos oli veistetty jättimännyn rungosta. Veistetyn puun päähän oli kiinnitetty metallista leikattu kuk-

koa esittävä hahmo.²⁹ Teos sijoitettiin kunnan keskustaan koulukeskuksen pihaan, ja sen paljastusjuhlaa vietettiin toukokuussa 1980³⁰. Teoksen paljastuksen aikaan myös ensimmäiset opiskelijat valmistuivat Vieremän lukiosta, ja heidät valokuvattiin teoksen ympärille kerääntyneenä. Teos siirrettiin kerran koulun piha-alueella, sillä se haluttiin keskeisemmälle, näkyvämmälle paikalle. Puumateriaali keloontui, ja teoksesta tuli yksi Vieremän maamerkeistä. Myös uusien ylioppilaiden kuvaamisesta puun luona tuli perinne.³¹

Elokuussa 2011 *Kukkopuu* sahattiin paloiksi ja poistettiin paikaltaan teknisen johtajan päätöksellä. Henkilöauton peräkärry oli koulun pihalla järjestetyn tapahtuman yhteydessä osunut yhteen veistoksen puisista, kuparilla päällystetyistä tukijaloista, joka irtosi törmäyksen voimasta. Samalla huomattiin, että myös muut veistoksen jalat olivat "todella huonokuntoiset" ja teos paikan päällä tehtyjen havaintojen perusteella "kokonaisuutenaan huonokuntoinen", kuten teknisen lautakunnan kokouksen pöytäkirjaan on myöhemmin tapahtuneen jälkeen muotoiltu. Tekninen toimi perusteli teoksen poistamista maankäyttö- ja rakennuslain rakennuksen kunnossapidosta määrävällä pykälällä.³² Sen mukaan rakennus sekä rakennuksen ympäristö on pidettävä "sellaisessa kunnossa, että se jatkuvasti täyttää terveellisuuden, turvallisuuden ja käyttökelpoisuuden vaatimukset eikä aiheuta ympäristöhaittaa tai rumenna ympäristöä"³³. Tämä ei teknisen toimen mukaan enää toteutunut³⁴. Teos poistettiin "työteknisistä syistä"³⁵ useaan osaan paloittelemalla.

Teoksen poisto huomioitiin paikallisissa sanomalehdissä. Ensimmäisenä poistosta uutisoi paikallislehti *Miilu*, joka myös julkaisi kuvia teoksen sahaamisesta. Pisimmäksi kokonaisuudeksi teoksesta jäi sen huippuosa, jonka kerrottiin otetun talteen, koska kunnantöimistössä on suunniteltu sen sijoittamista uudelleen.³⁶ Kaksi viikkoa *Kukkopuun* kaatamisen jälkeen *Savon Sanomat* raportoi, että veistoksen osat oli siirretty vieremäläisen omakotitalon takapihalle. "Pian pölkyt menevät sirkkeliin ja lämmittävät tulevana talvena taloa", uutisessa kuvail-

²⁹ Taideteostoimikunnan suunnitelma teoksen osien käyttöön. Vieremän kunta, kunnanhallituksen pöytäkirja 16.4.2012, oheismateriaali.

³⁰ Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011.

³¹ Ulla Tuovinen, Kukkopuun kuntoa tarkkaillaan. *Miilu* 19.8.2009, 5; Vieremän lukio, Vieremän lukio 40 vuotta! lukion verkkosivu.

³² Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011.

³³ Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132 § 166.

³⁴ Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011.

³⁵ Selvitys Kukkopuun vaurioitumisesta ja poistamisesta. Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 7.12.2011, oheismateriaali.

³⁶ Irma Arffman-Komulainen, Kukkopuu paloitetiin. *Miilu* 31.8.2011, 8.

tiin. Siinä myös tuotiin ilmi, ettei teoksen poistaminen ja sen tapa ollut kaikkien mielestä oikein. Osa kuntalaisista oli sitä mieltä, ettei teosta olisi pitänyt antaa polttopuuksi, ja poistaminen olisi pitänyt käsitellä ensin teknisessä lautakunnassa. Uutisessa haastateltu kuntalainen kertoi, että aikanaan oli sovittu, että teos entisöidään ja viedään suojaan, kun se tulee tiensä päähän. Teknisen johtajan mukaan *Kukkopuun* tilannetta oli kyllä tarkoitus käsitellä lautakunnassa, mutta veistos särkyi, ja siitä tuli turvallisuusriski. "Kukkopuu meni hyötykäyttöön. Ei siitä muuhunkaan olisi ollut", hän totesi lehdelle. Myös veistoksen latvaosa oli hänen mukaansa niin laho, ettei sitäkään voisi sijoittaa edes sisätilaan. Metallisen kukon esille asettamista harkittiin vielä.³⁷ Myöhemmin laaditusta, Vieremän kunnanvaltuuston pyytämästä selvityksestä käy ilmi, että kaksi henkilöä oli työnjohdon luvalla ottanut teoksen osia itselleen. Osat oli kuitenkin palautettu ja viety kunnan varikolle.³⁸ *Savon Sanomien* uutisesta saa käsityksen, että koko *Kukkopuu*, tai ainakin uutiskuvan perustella suuri osa siitä (kuvasta laskettavissa yli kymmenen osaa), oli ollut menossa polttopuuksi.

Myös mielipiteet veistoksen kunnosta olivat vaihtelevia:

— — Koska olin itse seuraamassa Kukkopuun pätkimistä, voin kertoa, että taideteos ei ollut laho, vaan osittain laho. Suurin lahokohta oli jalustassa.

Jos taideteoksen kuntoa olisi seurattu, se olisi voitu konservoida. Asiantuntemusta olisi ollut saatavana, jos vain kunnassa – etenkin sillityslautakunnassa – olisi ollut halua säilyttää uniikki, vieremäläisille erittäin tärkeä taideteos. — —

Irma Arffman-Komulainen³⁹, *Iisalmen Sanomien* Lukijoilta-palsta 6.9.2011.

Kirjoittajan mukaan teoksen kuntoa olisi pitänyt seurata, ja se olisi näin pystytty kunnostamaan. Aineiston perusteella *Kukkopuun* kuntoon oli kyllä kiinnitetty huomiota ensimmäisen kerran jo ennen vuosituhannen vaihdetta. Teoksen kunnan tutkimista pyysi vuonna 1996 koulun silloinen rehtori. Hän oli todennut, että *Kukkopuuhun* oli mitä ilmeisemmin osunut salama 1980-luvun loppupuolella.⁴⁰ Vieremän metsänhoitoyhdistys oli tutkinut veistoksen puuainesta vuonna 1999, ja se oli muun muassa todennut terveen puun osuuden olevan osassa veistosta

³⁷ Vuokko Nissinen & Kari Angeria, Kukkopuun tuho tyrmistyttää. *Savon Sanomat* 8.9.2011, 5.

³⁸ Selvitys Kukkopuun vaurioitumisesta ja poistamisesta. Vieremän kunta, tekninen lautakunta 7.12.2011, oheismateriaali.

³⁹ Toimittaja Arffman-Komulainen on myös kirjoittanut uutisia Kukkopuun poistamisesta *Miiluun*. Hän myös koki kuvateoksen veistoksen kaatamisesta. Ks. esim. *Miilu* 23.11.2011, 5.

⁴⁰ Rehtori Aulis Oikarisen tutkimuspyyntö Vieremän vapaa-aikalautakunnalle. Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011, oheismateriaali.

vähäinen⁴¹. Myös taiteilija Rynnäseltä oli kysytty neuvoa teoksen korjaamisen, kunnossapidon ja mahdollisten muutosten varalta. Hänen vuonna 1996 antamansa ohjeen mukaan *Kukkopuusta* olisi saanut poistaa vaurioituneen osan eli puuta olisi voinut tarvittaessa teoksen tekijän luvalla lyhentää. Lisäksi Rynnänen oli jättänyt ilmoituksessaan kunnan harkittavaksi, olisiko metallikukon voinut lyhentämisen jälkeen kiinnittää jäljelle jääneeseen puuosaan. Ohjeeksi annettiin vielä veistoksen valeminen kuumalla tärpätillä sienien kasvun ehkäisemiseksi.⁴² Aineistossani ei kuitenkaan ole mainintaa siitä, että *Kukkopuuta* olisi selvitysten ja ohjeistusten saamisen jälkeen kunnostettu. Eva Rynnänen kuoli vuonna 2001.

Miilu käsitteli *Kukkopuun* tilannetta uutisessaan kaksi vuotta ennen teoksen poistamista, syksyllä 2009. Uutisen mukaan *Kukkopuun*, kuten muidenkin Vieremän kunnan taideteosten kuntoa tarkkailtiin "silmämääräisesti tarkastellen". Uutisessa rakennusmestari totesi, että *Kukkopuun* kunto katsastetaan kerran tai pari vuodessa. Päällisin puolin teos näytti rakennusmestarin mukaan olevan kunnossa, mutta teoksen puuaineksen tarkempaan tutkimiseen olisi tarvittu uusien koereikien tekoa. Vielä tässä haastattelussa veistoksen arvioitiin olevan maassa kiinni niin tukevasti, ettei sen kaatumisesta pitäisi olla pelkoa.⁴³ Veistoksen poistamisen jälkeen pidetyn teknisen lautakunnan kokouksen pöytäkirjassa todetaan, että *Kukkopuun* kunnosta oli keskusteltu viimeksi samana kesänä 2011 ennen teoksen poistamista ja että sivistys- ja rakennuslautakunnasta oli päätetty pyytää lausunnot *Kukkopuun* poistamisesta⁴⁴. En kuitenkaan löytänyt keskustelusta mainintaa julkisista pöytäkirjoista. *Kukkopuun* vaurioitumisesta ja poistamisesta tehdystä selvityksestä ilmenee myös, että teoksesta oli pudonnut puumateriaalia jo ennen peräkärriyönnettomuutta, ja teokseen tulleesta halkeamasta oli ilmoitettu tekniselle toimelle keväällä 2010. Myös teoksen tekijänoikeuksia oli selvitetty teoksen mahdollisen poistamisen varalta, mutta ohjeita ei oltu saatu.⁴⁵

Kukkopuun palasten kohtaloa päätettiin alkaa miettiä tarkemmin. Vieremän kunnanvaltuusto pyysi *Kukkopuun* poistosta tehtävän selvityksen lisäksi suunnitelman sen jäljelle jää-

⁴¹ Vieremän metsänhoitoyhdistyksen veistoksen mittaustulokset. Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011, oheismateriaali.

⁴² Eeva-Liisa Kumpulaisen kunnalle lähettämät Eva Rynnäsen ohjeet vaurioituneelle *Kukkopuulle*. Vieremän kunta, teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011, oheismateriaali.

⁴³ Ulla Tuovinen, *Kukkopuun* kuntoa tarkkaillaan. *Miilu* 1.8.2009, 5.

⁴⁴ Vieremän kunta, Teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011.

⁴⁵ Selvitys *Kukkopuun* vaurioitumisesta ja poistamisesta. Vieremän kunta, tekninen lautakunta 7.12.2011, oheismateriaali.

neiden osien käyttöön.⁴⁶ Suunnitelman laatimiseen nimitettiin toimikunta, ja sen tehtävänä oli antaa ehdotus palasten käytöstä, mutta myös kartoittaa kunnan hallinnassa olevien muiden taideteosten kunto ja arvioida mahdollisesti tarvittavat toimenpiteet teosten kunnossapitämiseksi.⁴⁷

Ensimmäinen selvitys annettiin maaliskuussa 2012. Siitä käy ilmi, että *Kukkopuu* oli sahattu kaikkiaan 53 palaan. Suurimman osan eli latvan pituudeksi oli jäänyt 3,6 metriä. Muut osat olivat sitä huomattavasti pienempiä, erikokoisia kappaleita. Niistä reilussa puolessa oli havaittavissa veistojälkeä. Palojen joukossa oli paitsi hyvin pieniä ja lahoja osia myös kaksi noin metrin pituista, suhteellisen hyväkuntoista osaa. Toimikunta pyysi osien jatkokäyttöön asiantuntijalausuntoja usealta eri taholta ja eri alojen toimijoilta, ja niiden pohjalta teoksen latvaosalle ja metallikukolle esiteltiin neljä vaihtoehtoa: alkuperäisten osien sijoittaminen Vieremän taajaman kiertoliittymään, osien mukaan tehdyn pronssivalun sijoittaminen kiertoliittymään, alkuperäisten osien sijoittaminen sisälle koulukeskukseen sekä uuden, *Kukkopuuta* mukailevan veistoksen hankkiminen. Viimeiseksi mainittua vaihtoehtoa toimikunta ei kannattanut. Myöskään alkuperäisten osien sijoittamista ulos ei pidetty parhaana vaihtoehtona, koska tämä voisi vaikuttaa niiden säilyvyyteen. Kiertoliittymässä teoksen pelättiin myös joutuvan ilkvallan kohteeksi. Sen sijaan toimikunta päätti esittää kunnanhallitukselle, että teoksen latva ja kukko sijoitetaan koulun sisätiloihin. Toimikunta totesi, että teoksen alkuperäinen miljöö muuttuisi, mikä todettiin myös asiantuntijalausunnoissa, mutta näin on toimikunnan mukaan jouduttu tekemään muuallakin. Teoksen osat kuitenkin säilyisivät parhaiten sisällä. Toimikunta ei kuitenkaan halunnut sulkea pois sitä mahdollisuutta, että *Kukkopuun* latvaosaa ja kukkoa käytettäisiin muottina uuden teoksen valmistuksessa. Toimikunta pohti, että yrityksiä ja yhdistyksiä voitaisiin saada mukaan jakamaan työn kustannuksia. Ajateltiin, että uusi veistos symboloisi alueen keskeistä tulonlähdettä eli puuta. Selvityksessä tosin huomautettiin, että lähellä kiertoliittymää on jo yksi Rynnäsen itsensä valmistama pronssiveistos.⁴⁸

Muista kappaleista todettiin sen verran, että joitakin niistä voitaisiin todennäköisesti yhdistää ja asettaa esille sellaisenaan. Toimikunta huomautti, että osien yhdistäminen ja työstäminen pitäisi kuitenkin tehdä mahdollisuuksien mukaan Rynnäsen näkemystä kunnioittaen.

⁴⁶ Vieremän kunta, kunnanvaltuuston kokouksen pöytäkirja 3.10.2011.

⁴⁷ Vieremän kunta, kunnanhallituksen pöytäkirja 12.12.2011.

⁴⁸ Taideteostoimikunnan suunnitelma teoksen osien käyttöön. Vieremän kunta, kunnanhallituksen pöytäkirja 16.4.2012, oheismateriaali.

Sahauspinnan voisi peittää metallilevyllä, ja kokonaisuudesta voisi tehdä liikuteltavan asentamalla sen alle pyörät. Osa Ryynäsen valmistamista veistoksista on liikuteltavia, ja tällä perusteltiin pyörien asentamista. Yksi isompi kappale voisi toimia seinäreliefinä, ja jalustan osia voisi hyödyntää istuimina. Osien sijoituspaikoiksi ehdotettiin ensisijaisesti kunnan julkisia tiloja. *Kukkopuun* osia ei tulisi myydä tai luovuttaa yksityishenkilöille. Vaurioituneimpia osia ei voitaisi hyödyntää vaan ne pitäisi hävittää.⁴⁹

Toimikunnan esitys aiheutti erilaisia reaktioita. Joitakin teoksen kohtalo kosketti suuremmin kuin toisia. Osa kuntalaisista oli edelleen järkyttynyt *Kukkopuun* poistamisesta sekä poistamisen tavasta ja vetosi mielipidekirjoituksissa teoksen merkitykseen paikallisille, kun taas osan mielestä teos oli yksinkertaisesti tullut jo tiensä päähän. Joissakin mielipiteissä tapauksen kommentointi oli paikoin ironistakin.

Vieremäläisiä syvästi järkyttänyt taideteoksen turmeleminen on nyt jatkokäsittelyssä. Kunnanhallituksen asettama toimikunta on esittänyt, että pilkotun *Kukkopuun* palasia sijoiteltaisiin eri kohtiin kuten liikenneympyrään.⁵⁰ Esitys on käsittelemätön. Liikenneympyrällä ei ole mitään yhteyttä *Kukkopuuhun*.

Taideteos tulee säilyttää kokonaisena. Vieremäläissyntyinen taiteilija professori Eva Ryynänen antoi taideteoksensa aikoinaan syntymäkuntansa koululaitokselle kertomaan ikaikaisesta aapiskukon ja koulun yhteydestä. *Kukkopuun* latvasta aapiskukko on vuosikymmeniä seurannut vieremäläisiä nuoria ja toivottavasti se jatkaa tehtäväänsä Koulukeskuksen tontilla.

Syntyperäisenä vieremäläisenä ja yli kolmekymmentä vuotta kotiseutuyhdistystä vetäneenä koen *Kukkopuun* kohtalon raskaana. En jaksakaan millään ymmärtää kuinka tällaista voi vielä tapahtua syntymäkunnassani.

On toisaalta ihailtavaa, että *Kukkopuun* skandaalimaisen tuhoamisen jälkeen yritetään vielä jotakin tehdä taideteoksen pelastamiseksi.

Asko Kauppinen. *Kukkopuu* kokonaisena oikealle paikalle.
Iisalmen Sanomien Lukijoilta-palsta 28.3.2012.

Iisalmen Sanomissa julkaistussa mielipidekirjoituksessa muistutettiin teoksen merkityksestä vieremäläiskoululle ja koululaisille. Tekstissä tuotiin myös esille se, että paitsi teoksen symboliikalla myös teoksen tekijän vieremäläistaustalla on teoksen arvoa lisäävä merkitys. Kirjoituksessa teosta personifoidaan – metallikukko saa koululaisten tarkkailijan roolin. Lisäksi se toimi

⁴⁹ Taideteostoimikunnan suunnitelma teoksen osien käyttöön. Vieremän kunta, kunnanhallituksen pöytäkirja 16.4.2012, oheismateriaali.

⁵⁰ Mielipidekirjoituksessa on virhe. Toimikunta ei esittänyt kunnanhallitukselle vaihtoehtoa, jossa teoksen osia sijoitettaisiin kiertoliittymään.

muistutuksena aapiskukon symbolisesta arvosta. Tämän vuoksi kirjoittajan mielestä uusi vaihtoehtoinen sijoituspaikka kiertoliittymässä ei sopisi teokselle, joka on aiheensa vuoksi tarkoitettu kouluympäristöön.

– – Kunnioittakaa nyt kuvanveistäjä, taiteen professori Eva Rynänen muistoa ja valakaa Kukkopuu pronssiin ja sijoittakaa se entiselle paikalleen. Muotit saatte niistä palasista.

Tiedättekö te yleensä sitä, että taideteoksen turmeleminen on rikos, tässä tapauksessa vielä vakava, koska kyseessä on tunnetun taiteilijan teoksen tuhoaminen? Rikos on pantava tutkintaan ja tekijät vastuuseen.

Nimimerkki Ulkopaikkakuntalainen. Kukkopuu kukkopuuna.
Iisalmen Sanomien Lukijoilta-palsta 4.4.2012.

Nimimerkki Ulkopaikkakuntalainen kaipasi *Kukkopuun* paikalle samankaltaista teosta sekä kritisoi teoksen poistamista ja sen tapaa. Toimikunnan esityksessä ei ehdotettu lainkaan teoksen osien tai uuden veistoksen sijoittamista takaisin koulukeskuksen pihalle, vaikkakin asiantuntijalausunnoissa tämäkin vaihtoehto oli tosin tuotu esille. Tässä tapauksessa huoli koski jo varsin pitkälti tuhoutunutta veistosta ja sen muistoa, ei sitä vaille jäänyttä paikkaa. Lisäksi selvityksestä käy hyvin ilmi, kuinka hankala jo paloitellun veistoksen ideaa on yrittää todentaa uudelleen, vieläpä uuteen paikkaan sijoitettuna. Myös selvityksessä on useaan kertaan korostettu mahdollisten muutosten, uusien veistotöiden tai valamisen synnyttävän täysin uuden teoksen.

Esityksen pohjalta kunnanhallitus päätti, että latvaosa sekä kukko sijoitetaan koulukeskukseen. Sisätiloihin sijoittamisessa päätettiin pyytää asiantuntija-apua Kuopion taidemuuseosta. Toimikunnalta kuitenkin tahdottiin tarkempi selvitys muiden osien sijoittamisesta julkisiin tiloihin.⁵¹ Uusi selvitys saatiin syksyllä, puolisen vuotta myöhemmin, ja se hyväksyttiin sellaisenaan. *Kukkopuun* osia oli yhdistetty neljäksi kokonaisuudeksi, ja näistä kolmeen oli asennettu alle pyörät. Yksi isommista kokonaisuuksista sijoitettiin kunnankirjastoon, muut kokonaisuudet sekä kolme pienempää palaa päätettiin sijoittaa paikallisiin koulurakennuksiin. Teoksen latvan lisäksi myös reliefimäinen, seinälle sopiva isompi osa päätettiin sijoittaa koulukeskukseen, ja toinen pienempikokoinen puolikas puun rungon osa kunnan virastotaloon. Pienempi yhtenäinen osa haluttiin tarjota Åsenbryggin, Eva Rynänen suvun sukuseuralle. Ne teoksen osat, joissa on veistojälkeä, päätettiin varastoida mahdollista myöhempää sijoittamis-

⁵¹ Vieremän kunta, kunnanhallituksen kokouksen pöytäkirja 16.4.2012.

ta varten ja ne osat, joissa ei ole veistäjälkeä, voitiin luovuttaa kunnan, seurakunnan tai vieremäläisen metsäkoneyritys Ponsen tiloihin.⁵² Uuden selvityksen perusteluissa on mielestäni otettu huomioon alkuperäisen teoksen paikkasuhde sekä teoksen symboliarvo. Osien sijoittelussa on haluttu huomioida ensisijaisesti *Kukkopuun* alkuperäinen miljö, kouluympäristö. Tulkitsen, että selvityksen tekijät pitivät tärkeänä sitä, että koululaiset pääsevät tarkastelemaan vieremäläislähtöisen taiteilijan kädenjälkeä.

Kuva 1: *Kukkopuun* osia Vieremän kunnankirjaston tiloissa. Osista on havaittavissa veistäjälkeä sekä puumateriaalin kuluminen. Kuva: Innimari Hyvärinen 2017.

Kukkopuun latvaa ei tietojeni mukaan ole vielä asetettu esille. Se aiotaan sijoittaa koulukeskukseen. Åsenbryggin sukuseura eli taiteilija Rynnäsen suvun yhdistys sai lopulta kaksi osaa *Kukkopuusta*. Yhdistys kommentoi lahjoitusta verkkosivullaan todeten, että "Evan tyyppilinen kädenjälki on hyvin tunnistettavissa taideteoksen osistakin".⁵³

⁵² Vieremän kunta, kunnanhallituksen kokouksen pöytäkirja 3.9.2012.

⁵³ Åsenbryggin sukuseura, Eva Rynnäsen Kukkopuu-taideteoksen osa sukumuseolla. Sukuseuran verkkosivu.

Tutkimusaineiston perusteella *Kukkopuusta* oli tullut yleisölle tärkeä osa ympäristö-ään, ja sen nopea poistaminen aiheutti tutkimusaineiston perusteella hämmennystä sekä vastustusta. Teokseen aiheen ja siihen liittyvän rituaalin lisäksi myös teoksen tekijällä vaikuttaa olleen suuri merkitys osana veistokselle annettuja arvoja ja merkityksiä. Aineiston perusteella vaikuttaa myös siltä, että julkisella keskustelulla sanomalehdissä on todennäköisesti ollut suuri vaikutus siihen, että teoksen osia päädyttiin sijoittamaan uudelleen. Lisäksi tapaus sai kunnan huomioimaan myös muun sen omistaman julkisen taiteen kuntoa.

Kuva 2: Aleksis Kiven katu kuvattuna Hallituskadulta päin. Etualalla on *Kivikirjaston* vuonna 2007 korotettu niin kutsuttu kynnyskivi. Kadulle istutettu puu on osa tilataideteosta. Kuva: Innimari Hyvärinen 2017.

4.2 TAMPEREEN KIVIKIRJASTO

Syksyllä 2002 Tampereen Keskustorin laidalle Aleksis Kiven kadulle Hämeenkadun ja Hallituskadun välille valmistui *Kivikirjasto*. Kuvanveistäjä Radoslaw Grytan tilataideteos koostuu kaik-

kiaan 19 osasta: 14 graniittilaatasta, kolmesta veistosmaisemmasta osasta, nimilaatasta sekä kadulle istutetusta tammesta. Teoksen kivistä valmistettuihin osiin on hakattu runo- ja proosatekstejä edesmenneiltä runoilijoilta ja kirjailijoilta, jotka ovat asuneet ja työskennelleet Tampereella.⁵⁴ *Kivikirjaston* tarkoitus on esitellä Tamperetta kirjailijoiden pääkaupunkina sekä "luoda kävelykadulle ikioma sielu ja olemus"⁵⁵. Teoksen hankkiminen oli osa torin remonttia ja Tampereen keskustan kehittämisprojektia, ja toteutuksesta vastasi Tampereen kaupunki. Se sijoitettiin katuosuudelle, joka oli juuri muutettu torialueen remontin yhteydessä kävelykaduksi.⁵⁶

Tilaan levittäytyvä *Kivikirjasto* on sijoitettu hyvin keskeiseen kaupunkikeskustatilaan. Alueella liikkuu päivittäin paljon ihmisiä läpikulkumatalla. Alueella on muun muassa asuin- ja liiketiloja, eri alan kivijalkaliikkeitä, kahviloita sekä pikaruokaravintoloita. Torialueen halkaisee Tampereen keskustan pääkatu, Hämeenkatu. Sen pohjoispuolella torin vastakkaisilla laidoilla sijaitsevat kaupungintalo ja kaupunginteatteri. Torin eteläpuolta kutsutaan arkkitehtuurinsa mukaisesti Jugendtoriksi, ja siellä sijaitsevat paikallisbussiliikenteen lähtölaiturit, joitakin istuskelupaikkoja sekä Juvenes-kioskirakennus, johon kuuluu katos sekä nojailupöytiä. *Kivikirjasto* alkaa Aleksis Kiven kadun kävelykatuosuuden eteläpäästä Hallituskadulta ja jatkuu kioskin viertä torille Hämeenkadun laidalle. Teoksen erimuotoisista ja -kokoisista osista suurin osa upotettiin katuun osaksi kadun kiveystä. Teoksen kaksi osaa oli alun perin sijoitettu lähelle Hämeenkadun risteystä sekä Hallituskadun risteykseen. Rosoiset kivilaatat nousivat katutasosta kynnyksen tapaan. Yksi osa kiinnitettiin rakennuksen seinään, korkea kivipaasi rakennuksen viereen kadun varrelle ja luonnonkivi asetettiin kioskin edustalle. Teokseen kuuluva puu istutettiin suurin piirtein katuosuuden keskivaiheille. Teoksen on tarkoitus tulla osaksi arkea, ja *Kivikirjastossa* kulkevat ihmiset jättävät jälkensä kiviin⁵⁷.

Kivikirjastosta uutisoitiin useaan otteeseen jo teosta suunniteltaessa ja sitä valmistettaessa katuremontin yhteydessä. Keskustelu jatkui teoksen paljastamisen jälkeen *Aamulehdessä* ja sen Moro-liitteessä. Keskustelua käytiin muun muassa teokseen valituista kirjailijoista sekä teoksen rahoituksesta. Toisaalta leikiteltiin ajatuksella teoksen laajentamisesta uusilla

⁵⁴ Kivikirjaston esittely. Tampereen patsaat -verkkosivu.

⁵⁵ Otsamo, Kirsikka, Usko, tahdo jotakin, niin se kerran tapahtuu. *Aamulehti* 27.9.2002, 31.

⁵⁶ Helena Saari, Kivikirjasto syntyy syksyksi Tampereen ydinkeskustaan. *Aamulehti* 24.1.2002, 10; Kivikirjaston esittely. Tampereen patsaat -verkkosivu.

⁵⁷ Tuuli Oinonen, Kivikirjasto paljastetaan sunnuntaina asukkaille. *Tamperealainen* 28.9.2002, 1.

kirjailijoilla, uusissa paikoissa⁵⁸. Jotkut taas harmittelivat, että teoksen tekstejä ei pystynyt lukemaan, koska ne jäivät lumen ja roskien alle. Kaupunkilehti *Tampereleisessä* teoksen tekijä Gryta totesi: "Varmasti löytyy monia, jotka kompastuvat kiviin ja sanovat, että kivet ovat aina tiellä."⁵⁹

Kynnyskiveen kompastunut haki korvauksia kaupungilta syksyllä 2003. Korvausanomus oli *Aamulehden* mukaan ensimmäinen, vaikka monet olivat liukastuneet ja kaatuneet tekstikivillä jo edellisenä talvena. Myös katuun upotetut laatat aiheuttivat ongelmia. Niiden kiillotetun pinnan kerrottiin muuttuvan pakkasilla peilijäisiksi. Taiteilijan kanssa oltiin neuvoteltu kivien karhentamisesta, mutta hän ei ollut suostunut muutoksiin. Kynnyskiven madaltamista ei myöskään kannatettu, sillä se olisi muodostanut kohoumien sijaan silloin syvennyksiä.⁶⁰ *Aamulehti* myös hankki lunta Aleksis Kiven Kadulle peittääkseen *Kivikirjaston* osia ja testatakseen kivien liukkautta. Uutisessa teoksen ongelmia käsiteltiin erityisesti näkövammaisen näkökulmasta. Uutisessa kerrotaan, että kaupungin katuyksikkö oli huomannut jo teoshankkeen suunnitteluvaiheessa, ettei teos vastaisi jalankulkuun tarkoitetun alueen tasaisuusvaatimuksia. Katu on lämmitetty, mutta silti se ei katuyksikön työpäällikön mukaan poistanut liukastumisen mahdollisuutta. Yhtenä vaihtoehtona pohdittiin myös rosoisten kivien sijoittamista runokivien läheisyyteen, jotta esimerkiksi näkövammaisen havaitsisi vaaran paikan.⁶¹

Myös Gryta osallistui keskusteluun *Aamulehden* haastattelussa. Hän muistutti, että teoksen muuttaminen vaikuttaisi teoksen kokonaisuuteen ja luonteeseen.⁶² Graniittilaattojen pinta päädyttiin kuitenkin pinnoittamaan loppuvuonna 2003. Kitkaa lisäävä pinnoite harjattiin kiviin, eli teokseen ei tehty pysyviä muutoksia.⁶³ Tämän jälkeen uutisointi ja yleisönosastokirjoittelu teoksen ongelmista hiipui. Teoksen ongelmat nousivat uudelleen keskusteluun syksyllä 2006. *Aamulehden* Moro-liite haastatteli kynnyskiveen pahasti kaatunutta. Lehti myös kysyi lukijoilta, ovatko he liukastuneet tai kompastuneet teokseen. Liitteen Kuuma linja -palstalla yhteydessä lukijoita pyydettiin myös ottamaan kantaa siihen, pitäisikö *Kivikirjaston* "laatat

⁵⁸ Idea kivisivukirjastoista sytytti lukijat. *Aamulehti*, Moro-liite 28.11.2002, 14.

⁵⁹ Tuuli Oinonen, Kivikirjasto paljastetaan sunnuntaina asukkaille. *Tampereleinen* 28.9.2002, 1.

⁶⁰ Helena Saari, Kivikirjastossa kompastellaan ja liukastellaan Tampereella. *Aamulehti* 9.9.2003, 9.

⁶¹ Liisa Heinänen, Lumi tekee runokivistä vaarallisen liukkaita. *Aamulehti* 11.9.2003, 10.

⁶² Juha Kairesalo, Kivikirjaston luoja kieltää teokseen kajoamisen. *Aamulehti* 13.9.2003, 12.

⁶³ Runokivien uusi pinnoite ei näy, mutta se estää liukkauden. *Aamulehti* 12.11.2003, 10.

höylätä maan tasalle". "Tietenkin myös Kivikirjaston hyvistä puolista saa kertoa mielipiteensä", kerrottiin keskustelunavauksessa.⁶⁴

Vielä samana syksynä Hämeenkadun puoleista kynnyskiveä päätettiin siirtää. Taiteilijan kanssa oli sovittu myös kynnyskiven korottamisesta noin 40 senttimetrin korkuiseksi istuskelukiveksi. Teoksen osa poistettiin siksi aikaa, että tarvittavat muutokset päästiin säiden mukaan tekemään.⁶⁵ Kaupungininsinööri kertoi *Aamulehden* Moro-liitteessä, että kaupungilla ei ollut ollut *Kivikirjastoon* liittyvästä ongelmasta juurikaan tietoa ennen kaatumistapauksen uutisointia ja lehdessä julkaistuja yleisöpalautteita⁶⁶. Hallituskadun puoleiseen kynnyskiveen ei aiottu tehdä muutoksia⁶⁷. Se kuitenkin päätettiin myös muuttaa penkiksi, ja samalla sitäkin siirrettiin. Lisäksi muutostöiden yhteydessä kioskin vieressä ollut kivi siirrettiin torin puolelle.⁶⁸ Muutostyöt valmistuivat keväällä 2007, ja kesällä teokselle tehtiin vielä valaistus. Korjaukset suunniteltiin yhdessä taiteilijan kanssa.⁶⁹ "Tärkeintä on, ettei teos enää aiheuta vaaratilanteita, vaan tuottaa kaupunkilaisille iloa", kommentoi kuvataideintendentti *Aamulehdelle*. Lehden haastattelema Gryta taas totesi *Kivikirjaston* kritiikin aiheutuneen osin siksi, ettei kadulla olevaan taiteeseen ole totuttu.⁷⁰

Sitten ilmaantui uusi ongelma. Keskustorin rauhattomuus ja epäsiisteys oli noussut puheenaiheeksi Tampereella. Toisen korotetun kynnyskiven – jonka päällä oli nyt mahdollista myös istua – ympärille koettiin keskittyvän häiriöitä. Esimerkiksi *Tamperelainen* kertoi kivipenkin olevan "laitapuolenkulkijoiden ja häiriöksi katsottujen nuorisoporukoiden valtaama". Tässä vaiheessa keskustelu keskittyi teoksen osalta vain sen yhteen osaan. Runokivenä tai kivipenkinä mediassa nimitetty teoksen osa sai myös uusia nimityksiä, kuten "kohukivi" ja "järjestyshäiriöiden symboli"⁷¹. Pormestarin asettama työryhmä päätyi esittämään Keskustorin rauhoittamiseksi muiden toimenpiteiden lisäksi runokiven poistamista, ja tästä myös neuvoteltiin

⁶⁴ Päivi Vasara, Peilikuva oli kauhistus. *Aamulehti*, Moro-liite 5.10.2006, 4; Sileäksi vai ei? *Aamulehti*, Moro-liite 5.10.2006, 5.

⁶⁵ Liisa Heinänen, Kivikirjaston kynnyskivestä tulee penkki. *Aamulehti* 26.10.2006, 5.

⁶⁶ Päivi Vasara, Kaupunki tutkii tarvitaanko runokivien vuoksi toimia. *Aamulehti*, Moro-liite 26.10.2006, 5.

⁶⁷ Riina Perttula, Kaupunkilaisten tyrmäämä runokivi irtosi helposti. *Aamulehti*, Moro-liite 1.11.2006, 5.

⁶⁸ Kivikirjaston kynnyskivet palaavat korotettuina uusille paikoille. *Aamulehti* 30.4.2007, 9

⁶⁹ Ehdotus Radoslaw Grytan Kivikirjastoon kuuluvan runokiven siirtämiseksi. Tampereen kaupunki, kuvataiteen asiantuntijaryhmän muistio 18.11.2014; Kivikirjaston esittely. Tampereen patsaat -verkkosivu.

⁷⁰ Heidi Pesonen, Kävelykadun Kivikirjaston turvallisuutta parannettiin 15 000 eurolla. *Aamulehti* 10.5.2007, 14.

⁷¹ Mäkinen, Petteri. "Keskustorin kohukivi lähtee – tässä neljä vaihtoehtoa". *Tamperelaisen* verkkouutinen 30.5.2015.

kesällä 2014 taiteilijan kanssa⁷². Kuvataiteen asiantuntijaryhmä ei puoltanut päätöstä. "Usein jos jollakin alueella on sekä ongelmia että julkinen teos, nämä yhdistetään perusteettomasti toisiinsa. On kuitenkin hyvin epätodennäköistä, että Keskustorin alueen rauhattomuus johtuisi *Kivikirjaston* penkistä. Siinä tapauksessa ongelmakäyttäjät siirtyisivät penkin mukana vain uuteen kohteeseen. Toisaalta jos alueen rauhattomuus johtuisi penkistä, olisi johdonmukaista poistaa alueelta kaikki muutkin istuimet ja istuttavaksi kelpaavat tasot", todetaan kannanotossa.⁷³

Tästä huolimatta kesäkuussa 2015 runokivi poistettiin paikaltaan. Vaikka runokivestä käytiin paljon keskustelua puolesta ja vastaan, sen poistuminen paikaltaan tapahtui lopulta varsin vähin äänin, mikä vaikuttaa aiheuttaneen ihmetystä (kuva 3). Teoksen osa on tallessa Tampereen museoiden kokoelmakeskuksessa. Teoksen osalle on katsottu mahdollinen paikka, mutta keskusteluja sen palauttamiseksi ei ole enää käyty. Teoksen osan poistamisen jälkeen kaupungissa on käyty kunnallis- ja pormestarinvaalit, joten myös kaupungin päättäjät ovat osin vaihtuneet.⁷⁴

Kivikirjaston tapaus kuvaa mielestäni hyvin niitä ongelmia, joita julkiseen veistokseen liittyy usein silloin, kun teos on ihmisen ulottuvilla, kosketettavissa. Verrattuna esimerkiksi perinteisiksi koettuihin monumentteihin veistoksen suhde yleisöön on erilainen. Tässä tapauksessa teoksen sulautuminen katukuvaan ei käynyt mutkitta. Tapauksessa olennaiseksi kysymykseksi nousee myös se, kenelle julkiseen tilaan asetettu taide kuuluu. *Taide*-lehdessä *Kivikirjaston* runokiven kohtaloa pohtii nimimerkki P.R.: "Kun Gryta on varmaankin ajatellut, että kiven päällä olisi kiva ja sallittua istuskella, niin eipä hän varmaan osannut miettiä, kenen istuminen siinä olisi kivaa ja sallittua."⁷⁵

⁷² Viivi Koivu, Pormestari sakottaisi Keskustorin roskaajia. *Aamulehti*, Moro-liite 21.8.2014, 4; Kaupunki parantaa keskustan siisteyttä. Tampereen kaupungin verkkotiedote 12.8.2014.

⁷³ Ehdotus Radoslaw Grytan Kivikirjastoon kuuluvan runokiven siirtämiseksi. Tampereen kaupunki, kuvataiteen asiantuntijaryhmän muistio 18.11.2014; Kivikirjaston esittely, Tampereen patsaat -verkkosivu.

⁷⁴ Tapio Suominen, sähköposti Innimari Hyväriselle 17.10.2017.

⁷⁵ P.R., Kun taide törmää elämään. *Taide* 2/2015, 13.

Kuva 3: Käyttäjän @oskarit tviitti Twitterissä 3.6.2015. Kuvakaappaus.

Kuva 4: Yksityiskohta Kukkatervehdyksen kunnostetusta osasta Sairaalanmäellä. Kuva: Innimari Hyvärinen 2017.

4.3 LAHDEN KUKKATERVEHDYS

Kuvanveistäjä Liisa Ruusuvaaran suunnittelema *Kukkatervehdys* valmistui kaupunginsairaalan rakennuksen edustalle vuonna 1973. Teos voitti kaupungin järjestämän kilpailun, jossa haettiin julkiselle rakennukselle piha-alueen kaunistajaa.⁷⁶ Veistos sijoitettiin sairaalan pääsisäänkäynnin luo, asfalttipihalle parkkipaikan ajoväylien keskelle. Teos on toteutukseltaan, materiaaleiltaan, muodoiltaan sekä sijoittelultaan kokeileva: betoninen teos on viisiosainen, ja sen pelkistetyt muodot muistuttavat kukkaa. Varsinaiset osat jakautuvat päästään avautuvien terälehtien muotoja mukailleen. Jalustaa ei ole, elementit on suunniteltu kohoamaan asetelmana pienen välimatkan päässä toisistaan suoraan maasta. Teos sijoitettiin paikkaan, jossa liikennöidään nykyisin varsin vilkkaasti. Sairaalan oven eteen ajavat taksit sekä yksityisautoilijat.

⁷⁶ Tavara-auto tärveli sairaalan taideteoksen. *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 16.4.2009.

Tavarankuljetusauto tönäisi yhtä teoksen osaa hajottaen sen keväällä 2009. *Etelä-Suomen Sanomissa* kuvailtiin, kuinka teräsbetonista valmistetun "'tulppaanin' kukkaosa siirtyi paikaltaan, ja rojahti roikkumaan varsiosaa vasten. Kaikeksi onneksi kukka ei kuitenkaan päässyt putoamaan maahan asti." Ohikulkijoille tilanteesta ei aiheutunut vaaraa, eikä myöskään parkkipaikalla olleille autoille. Irronnut osa saatiin kuljetettua kokonaisuutena kaupungin varastoon. *Kukkatervehdys* oli päässyt huonoon kuntoon, ja se oli lehden mukaan jo odottanut korjausta.⁷⁷ Vaurioita oli niin betonissa kuin metallirakenteissakin⁷⁸. Teokseen uskotaan törmätyn aikaisemminkin⁷⁹.

Lähes kolme vuotta myöhemmin vaurioituneesta kukasta oli sairaalan edustalla edelleen jäljellä pelkkä varsi. Lahden kaupunginmuseon museonjohtajan mukaan teosta ei pystytetäisikään korjaamaan, ja hän teki viranhaltijapäätöksen teoksen poistamisesta julkisen taiteen kokoelmasta maaliskuussa 2012. Teos oli päätetty purkaa jo samana keväänä. Lahden kaupunki oli teettänyt teokselle kuntokartoituksen, ja sen mukaan teos oli kokonaisvaltaisesti hyvin huonokuntoinen. Myös museonjohtaja toteaa kokoelmapoiston päätöksessään, että veistoksen toteutusmenetelmät ovat kokeilevia, minkä vuoksi se "ei ole kestänyt ajan ja sään kuluttavaa vaikutusta". Huonoa kuntoa selittää lisäksi "väärällä" sijoittamisella sekä suoja-alueen puuttumisella. Viranhaltijapäätöksessä teosta myös kuvaillaan riskiksi ympäristölleen.⁸⁰ *Etelä-Suomen Sanomissa* aiheesta haastateltu kaupunginpuutarhuri pohti, että teoksen vaatimat korjaukset olisivat niin suuria, että niiden jälkeen veistos ei olisi enää sama teos. Teoksen osia aiottiin kuitenkin kokoelmista poistosta huolimatta säilyttää mahdollista jatkokäyttöä varten.⁸¹

Lahden kansalaistoiminnan kohtauspaikka Liekki ry teki päätöksestä oikaisuvaatimuksen. Yhdistyksen mukaan kuntotutkimuksesta ei ole tehtävissä niitä johtopäätöksiä, joilla museonjohtaja perustelee teoksen poistamista museon kokoelmista. Sen sijaan yhdistys ehdotti veistoksen korjaamista kuntotutkimuksessa tehdyn korjausehdotuksen mukaisesti. "Teoksel-

⁷⁷ Tavara-auto tärveli sairaalan taideteoksen. *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 16.4.2009.

⁷⁸ Liisa Ruusuvaaran suunnitteleman "Kukkatervehdys"-betoniveistoksen poisto kaupunginmuseon julkisen taiteen kokoelmasta. Lahden kaupunki, viranhaltijapäätös 19.3.2012.

⁷⁹ Lahden rakentajien yhdistys kunnostaa Kukkatervehdys-veistoksen. *Uusi Lahti* 23.5.2012, 26; Vihtori Koskinen, Ylipainoinen Kukkatervehdys voi olla liikaa kaupunginsairaalan pihalle. *Yle* 31.10.2013.

⁸⁰ Sairaalan betoniveistos puretaan keväällä. *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 20.3.2012; Liisa Ruusuvaaran suunnitteleman "Kukkatervehdys"-betoniveistoksen poisto kaupunginmuseon julkisen taiteen kokoelmasta. Lahden kaupunki, viranhaltijapäätös 19.3.2012.

⁸¹ Sairaalan betoniveistos puretaan keväällä. *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 20.3.2012.

la on suuri kulttuurihistoriallinen kaupunkikuvallinen ja -identiteetillinen, sekä ennen kaikkea taiteellinen arvo, jotka on ehdottomasti huomioitava päätöksenteossa paremmin", yhdistys perustelee oikaisuvaatimustaan. "Kaupungin pitää huolehtia omistamistaan julkisista veistoksista niiden vaatimalla tavalla."⁸²

Oikaisuvaatimus käsiteltiin kulttuurilautakunnassa. Varsinainen veistoksen pelastaja oli kuitenkin Lahden Rakentajat. Yhdistyksen jäsenryitykset lupautuivat yhdistyksen juhlavuoden kunniaksi korjaamaan veistoksen lahjoituksena⁸³. Päätöstä tehdessään lautakunta huomioi Lahden Rakentajien ehdotuksen, ja lisäksi Kukkatervehdyksen sijaintiin ja korjaukseen liittyen lautakunta oli pyytänyt lausunnot julkisen taiteen työryhmältä, kaupunginarkkitehdiltä ja tilakeskukselta. Oikaisuvaatimus hyväksyttiin. Myös viranhaltijapäätös kokoelmapoistosta kumottiin, ja *Kukkatervehdyksen* tapaus palautettiin museonjohtajalle uudelleen käsiteltäväksi.⁸⁴ Lopulta veistos lähti korjattavaksi elokuussa.

Paikallinen kuvanveistäjä oli iloinen käänteestä ja muistutti mielipidekirjoituksessaan vielä teoksen erityisyydestä sekä paikkasuhteesta:

– – Kukkatervehdys jäi Ruusuvaaran ainoaksi julkiseksi veistokseksi, sillä hän kuoli pari vuotta sen valmistumisen jälkeen 37-vuotiaana.

Olisi häpeä, jos komea ja hienosti arkkitehtuuriin sopiva katseen ja ajatuksen vangitsija hävitettäisiin. Mielestäni sairaalarakennus ja sen pääsisäänkäynti näyttäisivät ilman Kukkatervehdystä aika tylyiltä.

Pysäköintiä rajoittamalla Kukkatervehdyksen ympäriltä ja ottamalla lisätilaa vieressä olevilta istutuksilta kuorma-autotkaan eivät tiputtelisi kukkia.

Väinö Komu. *Etelä-Suomen Sanomien* mielipidepalsta 23.5.2012.

Kirjoittaja nostaa esille teoksen sopivuuden sen välittömässä läheisyydessä sijaitsevan arkkitehtuurin kanssa. Teksti puolustaa veistosta paikassaan sairaala-alueen viihtyvyyden lisääjänä. Kirjoittaja tuo esiin myös sen, että teos on ainoa tekijänsä julkinen veistos. Kukkatervehdyksen paikkaa alettiin miettiä heti, kun teos lähti korjattavaksi, ja paluu alkuperäiselle paikalle ei alkunaan ollut varmaa. *Etelä-Suomen Sanomien* mukaan kaupunginarkkitehti ja kaupungin museo harkitsivat Kukkaveistoksen sijoittamista sairaalan eteen tai uuteen paikkaan, kun te-

⁸² Oikaisuvaatimus museonjohtajan viranhaltijapäätöksestä. Liekki ry; Lahden kaupunki, kulttuurilautakunnan pöytäkirja 22.5.2012.

⁸³ Lahden kaupunki, kulttuurilautakunnan pöytäkirja 22.5.2012; Sirpa Ratia, Kukkatervehdykselle löytyi korjaaja. *Etelä-Suomen Sanomat* 23.5.2012, Liekki ry:n sähköinen leikearkisto.

⁸⁴ Lahden kaupunki, kulttuurilautakunnan pöytäkirja 22.5.2012.

oksen korjaustyöt aloitettiin.⁸⁵ Kaupunginsairaalan laajennusremontin vuoksi teosta ei voitu heti palauttaa kokonaisuudessaan esille. Yksi kukista kuitenkin pystytettiin kokeeksi ja sairaalanmäelle syksyllä 2013.⁸⁶

Kirjallinen aineistoni päättyy tähän. Vierailin Lahden Sairaalanmäellä valokuvaamassa teoksen osaa lokakuussa 2017, eikä teosta ollut vielä sijoitettu uudelleen julkiseen tilaan kokonaisuudessaan. Tapaus kuvaa mielestäni hyvin taiteesta käytyä keskustelua: kohu syntyy, ja keskustelua käydään aktiivisesti eri näkökulmista ja uusien tapauksessa ilmenevien uusien tietojen, näkökulmien ja päätösten mukaan. Julkinen keskustelu kuitenkin tyrehtyy vähitellen. Tapauksessa äänekkäillä, aktiivisilla kaupunkilaisilla näyttää olleen vaikutusta haluun säilyttää huonokuntoiseksi päässyt julkinen veistos.

⁸⁵ Kukkatervehdys lähtee remonttiin. *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 28.9.2012.

⁸⁶ Lahden museot, vuosikatsaus 2013, 24.

5 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastelen ja vertailen kolmea edellisessä luvussa esittelemääni julkisen veistoksen poisto- ja siirtotapausta suhteessa kyselytutkimuksen tuloksiin sekä erittelen niitä julkisiin veistoksiin liitettyjä arvoja, jotka nousevat näissä esiin. Tarkastelen tapausten kulkuun ja julkiseen keskusteluun, julkisen veistoksen ja paikan suhteeseen, julkisen veistoksen merkityksiin sekä teosten kuntoon ja väliaikaisuuteen liittyviä teemoja.

5.1 TAPAUSTEN KULKU JA JULKINEN KESKUSTELU

Tutkimuksen kolmea tapausta yhdistää se, että poisto- tai siirtoprosessin käynnisti yllättävä tilanne, johon liittyy fyysinen kosketus veistokseen sekä se, että veistokset ovat herättäneet keskustelua. Tapauksissa keskusteleminen julkisuudessa kuitenkin ajoittuu eri tavalla: kun *Kivikirjaston* tapauksessa teoksen muuttaminen ja päätös teoksen osan poistamisesta oli seurausta teoksen aiheuttamasta sekä julkisen tilan ongelmiin liittyvästä kohusta, alkoi *Kukkatervehdyksestä* keskusteleminen teoksen vaurioitumisen seurauksena ja *Kukkopuusta* keskusteleminen taas vasta teoksen poistamisen jälkeen.

Tutkimusaineistossa veistoksen tilanteesta puhuivat rinnakkain media ja kunnallinen päätöksenteko. Toisaalta ne ovat analyysini perusteella myös vuorovaikutussuhteessa: mediassa on painoarvoa, kun se kiinnittää huomiota julkiseen veistokseen ja siitä julkaistaan uutisia ja mielipiteitä. *Kivikirjastosta* kävivät julkista keskustelua median välityksellä niin teoksen tekijä, omistaja kuin yleisökin. *Kukkatervehdyksen* tapauksessa suuri painoarvo teoksen säilyttämiseksi on ollut aktiivisilla yhdistystoimijoilla, *Kukkopuun* tapauksessa yksittäisillä kuntalaisilla, jotka ovat tuoneet esille veistoksen arvoja ja merkityksiä median välityksellä.

5.2 JULKISEN VEISTOKSEN JA PAIKAN SUHDE

Tapausten julkiset veistokset edustavat moderneja ja nykytaiteen veistoksia, joiden paikkasidonaisuus on tärkeä osa teoksen toteutusta tai sen hankintaa. *Kukkatervehdys* on perinteinen arkkitehtuurin ja ympäristön ehdoilla suunniteltua julkisen tilan taidetta. Samoin *Kivikir-*

jasto on hankittu ja suunniteltu paikan ehdoilla. *Kukkopuulle* tärkeä on yhteys koulurakennuksiin, mutta paikkaan liittyy oleellisesti myös teoksen tekijän yhteys paikkakuntaan.

Tutkimistani tapauksista *Kukkopuu* ja *Kukkatervehdys* oli pystytetty julkisen rakennuksen yhteyteen. *Kukkopuu* oli taiteilijan lahjoitus, kunnan hankinta koulun pihalle. Teos sulautui ympäristöönsä kouluympäristöön sopineen aiheensa vuoksi. *Kukkatervehdys* valittiin kilpailun tuloksena. Teoksen suunnittelun vaikuttimina olivat siis sairaalaympäristö sekä paikka, johon teosta kilpailulla haettiin. Teos on suunniteltu ympäristönsä arkkitehtuuriin sopivaksi. Myös *Kivikirjasto* on suunniteltu osaksi kävelykatua. Teoksen päälle on tarkoitus istua ja astua, ja teoksen osat sulautuvat urbaaniin ympäristöönsä. Tämä ilmentää mielestäni Miwon Kwonin mainitsemaa paikassa kokemisen ideaa: teoksen osissa olevia tekstejä pysähdytään lukemaan niiden ääreen kävelykadulle.

5.3 JULKISEN VEISTOKSEN MERKITYS YLEISÖLLE

Tutkimissani tapauksissa julkisiin veistoksiin liitetyt merkitykset syntyvät teoksen aiheen, veistoksen paikan ja ympäristön sekä symboliarvojen kautta. Vaikka *Kivikirjaston* tapauksessa negatiivinen suhtautuminen korostuu, aineistossa on myös havaittavissa innostusta teoksen ideaa, kirjastoviittausta sekä teoksen kaupunkikuvaan sulautumista kohtaan. Selkein symboliarvo liittyy mielestäni *Kukkopuuhun*: tapa kuvata uudet ylioppilaat teoksen luona kesti koko *Kukkopuun* alkuperäisessä muodossa olon ajan. Näin pitkään paikallaan pysyvä teos, mutta myös siihen liittyvät ja sen ympärille muodostuvat rituaalit luovat tunteen jatkuvuudesta ja pysyvyydestä. *Kukkopuu* oli osaltaan rakentamassa yhteisöllistä tunnetta koulunkäynnistä.

Julkisen veistoksen tekijän koettiin antavat lisäarvoa ja merkityksiä teokselle *Kukkopuun* mutta myös *Kukkatervehdyksen* tapauksessa. *Kukkopuussa* merkittävää oli taiteilijan yhteys Vieremän kuntaan, *Kukkatervehdys* taas jäi tekijänsä ainoaksi julkiseksi veistokseksi.

5.4 JULKISTEN VEISTOSTEN KUNNOSSA PITÄMINEN JA VÄLIAIKAISUUS

Kyselytutkimuksessa esiin tulleissa tapauksissa sekä *Kukkopuun*, *Kukkatervehdyksen* ja *Kivikirjaston* tapauksissa mielestäni tärkeitä esiin nousevia teemoja ovat julkisen veistoksen kunnos-

sa pitäminen sekä taiteen vaaralliseksi kokeminen. Veistosten huonokuntoisuudesta sekä poistamisesta vaarallisuuteen vedoten oli mainintoja kyselyn vastauksissa. *Kukkopuun* ja *Kukkatervehdyksen* materiaalien huono kunto ja tämän aiheuttama vaarallisuus tuli esiin julkisessa keskustelussa, kun teos poistettiin tai oltiin aikeissa poistaa. *Kivikirjaston* toteutukseen liittyen vaarallisuus tuli ilmi, kun teos oli sijoitettu julkiseen tilaan. *Taide*-lehdessä julkaistiin *Kukkopuun* tapausta koskeva kirjoitus, joka nostaa esille kysymyksen taiteen kunnossa pitämisestä: "Kukkopuun kaadon tapainen katastrofi on mahdollinen missä vain. Kuka suojelee välitöntä hyötyä vaikka olevaa henkistä pääomaa?" kirjoituksessa kysytään.⁸⁷ Tapauksen myötä Vierevän valtuusto halusi myös kartoittaa kunnan omistaman taiteen kuntoa.

Kun veistos ei jostakin syystä sovikaan enää sille osoitettuun tilaan, voi sen muuntelu toimivammaksi tai siirtäminen toisaalle olla hankala prosessi. Teoksen muuntelu vaatii usein myös taiteilijan suostumuksen. *Kivikirjaston* tapauksessa teoksen muuttamisesta käytiin keskusteluja taiteilijan kanssa, ja taiteilija myös osallistui julkiseen keskusteluun teoksesta. Nousi esille ajatus siitä, onko teos enää sama teos, jos sitä muutetaan. Samainen kysymys koski *Kukkopuuta*, kun sen uudelleensijoittamista sekä teoksen osien hyödyntämistä hyödynnettiin.

Kun *Kukkatervehdyksen* säilyttämistä ja korjaamista vielä vasta mietittiin, Ylen haastattelema kaupunginmuseon tutkija pohti, että jos teos korjattaisiin, sille kannattaisi hänen mielestään miettiä uutta sijoituspaikkaa, koska miljöön sen ympärillä on 40 vuoden aikana muuttunut⁸⁸. Miljöön muutoksia ei uutisessa tarkemmin ole eritelty, mutta ajatus on mielenkiintoinen. Toisaalta tässä tapauksessa julkinen veistos olisi juuri pysyvyyttä korostava elementti muuttuvassa ympäristössä.

Riitta Kormanon huomauttaa, että kuten vanhan taiteen myös vaihtelevista materiaaleista valmistettujen uusien teosten turvaaminen ja säilyttäminen ovat museoille yhtä lailla haasteellisia tehtäviä. Osa taiteilijoista keskittyy luonteeltaan väliaikaiseen tuotantoon, minkä taustalla on Kormanon mukaan myös irtautuminen esimerkiksi monumentaalitaiteen merkityksistä ja taiteen kaupallisuudesta.⁸⁹ Julkisen veistoksen väliaikaisuus nykytaiteessa ilmenee myös kyselytutkimuksessa. Monet ympäristötaiteen teokset oli ilmoitettu kestämään rajallisen ajan, minkä vuoksi poisto on tiedostettu osa teoksen elinkaarta.

⁸⁷ Rönkkö 2011, 5.

⁸⁸ Hanna Lumme, Patsasbuumi söi muistomerkkien arvon. Yle 22.5.2012

⁸⁹ Kormanon 2010, 71.

6 Päätäntö

Maisterintutkielmassani olen kartoittanut julkisten veistosten poistoja ja siirtoja sekä niiden syitä Suomessa sekä analysoinut aineistosta esiin nousseita julkisten veistosten saamia merkityksiä teosten poisto- ja siirtotilanteissa. Olen tarkastellut, millaisia ratkaisuja poisto- ja siirtotilanteissa on tehty, mitkä asiat vaikuttavat julkisten veistosten poistoihin ja siirtoihin sekä sitä, millaista julkista keskustelua poisto- ja siirtotapausten yhteydessä käydään.

Kyselytutkimuksen sekä kolmen valitsemani tapauksen perusteella julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syyt liittyvät julkisen veistoksen ympärillä tapahtuneisiin tai tapahtuviin muutoksiin, omistajanvaihdokseen, ilkivaltaan tai teoksen tahattomaan vaurioittamiseen, julkisen veistoksen kuntoon, sen tarkoitukselliseen väliaikaisuuteen, julkisen tilan merkitysten ja julkisen veistoksen välillä koettuihin ongelmiin sekä aatteellisiin tai poliittisiin näkemyksiin. Poisto tai siirto voi olla pitkällä aikavälillä toteutettava ja etukäteen suunniteltu tai yhtäkkiä toteutettava, nopeasti päätöksen vaativa tilanne. Tutkimuksessa esiin tulleet tapaukset kuvaavat mielestäni hyvin sitä, mitä julkiselle veistokselle voi pahimmillaan sekä parhaimmillaan tapahtua: Julkisten veistosten kuntoon, kunnossa pitämiseen sekä kunnostuksen rahoitusongelmiin liittyviä sekä uudelleen sijoittamisen ongelmia tuli esille kyselytutkimuksessa sekä tutkimieni tapausten tutkimusaineistossa. Toisaalta myös veistosten suojeleminen ja yleisön huomioiminen teosten siirtämisessä ja uusien julkisten veistosten hankinnoissa olivat havaittavissa tutkimusaineistosta. Tutkimuksen perusteella huomiota tulisi kiinnittää julkisten veistosten kunnossapitoon, kunnostukseen ja teosten uudelleen sijoittamisen suunnitteluun sekä näiden rahoitukseen ja yleisön ja teosten välille syntyviin merkityssuhteisiin poisto- ja siirtotilanteissa.

Julkisten veistosten poisto- ja siirtotapausten yhteydessä julkinen keskustelu välittyi median ja kunnallisen päätöksenteon kautta. Nämä käyvät myös dialogia keskenään, kun esimerkiksi sanomalehdissä uutisoidaan julkisiin veistoksiin liittyvistä päätöksistä. Media myös nostaa esille yleisön näkemyksiä julkisista veistoksista, ja teoksista kirjoitetaan myös mielipidekirjoituksia. Media voi myös huomioida julkisen veistoksen poisto- tai siirtotapausten, mikä voi luoda lisää julkista keskustelua teoksesta ja sen merkityksistä. Tämä taas voi tutkimuksen

perusteella vaikuttaa julkisen veistotaiteen säilyttämiseen esimerkiksi teoksen uudelleen sijoittamisena.

Julkisen veistotaiteen kenttä on nykyisin hyvin moninainen, mikä näkyy tutkimuksen tuloksissa. Kestävydeltään väliaikaisiksi tarkoitettut teokset, muun muassa julkiset ympäristötaiteen teokset korostuivat määrällisesti kyselytutkimuksen vastauksissa. Teosten annetaan olla sille tarkoitettulla paikallaan niin kauan kuin teoksen materiaalit kestävät. Toisaalta julkisten veistosten moninaiset, kokeilevatkin muodot ja materiaalit aiheuttavat tilanteita, joissa julkisen veistoksen kunnostukseen, siirtämiseen ja poistamiseen liittyvät kysymykset tulevat esille. Teokset ovat taiteen paikkasidonnaisuuden lähtökohdista suunniteltuja tai ne on sijoitettu teoksen aihe huomioiden julkiseen tilaan. Julkiseen veistokseen liitetään myös paikkaan sidonnaisia merkityksiä ja arvoja. Julkisen veistoksen siirtäminen tai poistaminen voi aiheuttaa hämmennystä ja vastustusta, sillä teoksen poistuminen alkuperäiseltä paikaltaan vaikuttaa paitsi vaikuttaa teoksen ympäristöön, itse teosta jäädään myös kaipaamaan, koska se muistuttaa yleisöä arvoista, joita teokseen ja sen aiheeseen paikassaan liitetään. Toisaalta myös veistoksen sijoitteluun liittyvät ongelmat voivat aiheuttaa teoksen vastustamista paikassaan. Julkinen veistos voidaan kokea paikassaan jopa vaaralliseksi.

Vaikka tutkimus antoi kyselytutkimuksen suppeudesta huolimatta varsin kattavan katsauksen julkisten veistosten poistojen ja siirtojen syihin, laajempi selvitys aiheesta toisi yksityiskohtaisempaa tietoa poistojen ja siirtojen syiden taustalla. Myös veistosten poistoja olisi syytä tutkia tarkemmin: mitä paikaltaan poistetuille teoksille lopulta tapahtuu? Kuinka suuri osa niistä asetetaan julkiseen tilaan poiston jälkeen? Kuinka paljon julkisesta tilasta poistettuja veistoksia poistetaan kokoelmista, ja mistä syistä? Millaisia haasteita veistoksen paikkasidonnaisuus tuo uudelleen sijoittamisen suunnitteluun?

Lähteet

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arkistoaineisto

Lahden kaupunki
Kulttuurilautakunta

Kulttuurilautakunnan pöytäkirja 22.5.2012 § 53.

Oikaisuvaatimus museonjohtajan viranhaltijanpäätöksestä. Liekki ry; Lahden kaupunki, kulttuurilautakunnan pöytäkirja 22.5.2012 § 53, liite.

Liisa Ruusuvaaran suunnitteleman ”Kukkatervehdys”-betoniveistoksen poisto kaupunginmuuseon julkisen taiteen kokoelmasta. Lahden kaupunki, viranhaltijapäätös 19.3.2012.

Vieremän kunta
Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen pöytäkirja 12.12.2011, § 269.

Kunnanhallituksen pöytäkirja 16.4.2012, § 78.

Taideteostoimikunnan suunnitelma teoksen osien käyttöön. Vieremän kunnanhallituksen pöytäkirja 16.4.2012, § 78, oheismateriaali.

Kunnanhallituksen pöytäkirja 3.9.2012, § 167.

Kunnanvaltuusto

Kunnanvaltuuston pöytäkirja 3.10.2011, § 45.

Tekninen lautakunta

Eva Rynnäsen ohjeet vaurioituneelle Kukkopuulle 9.1.1996. Teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011 § 58, oheismateriaali.

Rehtori Aulis Oikarisen tutkimuspyyntö Vieremän vapaa-aikalautakunnalle 9.10.1995. Teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011, § 58, oheismateriaali.

Selvitys Kukkopuun vaurioitumisesta ja poistamisesta. Teknisen lautakunnan pöytäkirja 7.12.2011, § 70, oheismateriaali.

Teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011, § 58.

Vieremän metsänhoitoyhdistys. "Kukkopuu"-veistoksen mittaustulokset. 12.8.1999. Teknisen lautakunnan pöytäkirja 17.10.2011 § 58, oheismateriaali.

Tampereen kaupunki
Kuvataiteen asiantuntijaryhmä

Ehdotus Radoslaw Grytan Kivikirjastoon kuuluvan runokiven siirtämiseksi. Tampereen kaupunki, kuvataiteen asiantuntijaryhmän muistio 18.11.2014, kohta 5.

Kirjallisia tietoja antaneet

Suominen, Tapio, kokoelmapäällikkö, Tampere. Sähköposti Innimari Hyväriselle 17.10.2017.

PAINETUT LÄHTEET

Kormano, Riitta (2010) "Kuvanveisto yhteisessä olohuoneessamme". Teoksessa Mamia, Hanna (toim.) *Kuvanveisto ajassa ja tilassa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Sivut 64–79.

Kormano, Riitta (2014) *Sotamuistomerkki Suomessa. Voiton ja tappion modaalista sovittelua*. Turku: Turun yliopisto.

Krauss, Rosalind (1989) "Kuvaveiston laajentunut kenttä". Suomenos Minna Tarkka. Teoksessa Lintinen, Jaakko (toim.) *Modernin ulottuvuuksia. Fragmentteja modernista ja postmodernista*. Helsinki: Taide. Sivut 190–206.

Kurunmäki, Kimmo (2007) "Vertailu". Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. Sivut 74–92.

Kuusamo, Altti (2005) "Palasia julkisen veiston merkitysoipista. 1 Maailma veistospuistona". *Taide* 6/2005. Sivut 14–19.

Kuusamo, Altti (2006) "Murenevat marmorit. Julkisen veistoksen merkitysooppia, osa II". *Taide* 2/2006. Sivut 50–54.

Kwon, Miwon (2002) *One place after another. Site-specific art and locational identity*. Cambridge: The Mit Press.

Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) "Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria". Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. Sivut 74–92.

Lindgren, Liisa (2000) *Monumentum. Muistomerkkien aatteita ja aikaa*. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lintinen, Jaakko (1970) "Taide on julkinen asia". *Taide-lehti* 3/1970. Sivu 9.

Lintinen, Jaakko (1989) "'Myrskyisä edistys': saatteeksi". Teoksessa Lintinen, Jaakko (toim.) *Modernin ulottuvuuksia. Fragmentteja modernista ja postmodernista*. Helsinki: Taide. Sivut 4–15.

Lähdesmäki, Tuuli (2007) *Kuohahdus Suomen kansan sydäimestä. Henkilömonumentti diskursiivisena ilmiönä 1900-luvun lopun Suomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132. Annettu Helsingissä 5.2.1999. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>> (10.4.2017).

Aikakaus- ja sanomalehtiaineisto

Arffman-Komulainen, Irma. "Kukkopuu paloiteltiin". *Miilu* 31.8.2011, sivu 8.

Arffman-Komulainen, Irma. "Oliko Kukkopuu laho vai osittain laho?". *Iisalmen Sanomat* 6.9.2011, sivu 5.

Heinänen, Liisa. "Lumi tekee runokivistä vaarallisen liukkaita". *Aamulehti* 11.9.2003, sivu 10.

Heinänen, Liisa. "Kivikirjaston kynnyksivestä tulee penkki". *Aamulehti* 26.10.2006, sivu 5.

"Idea kivisivukirjastoista sytytti lukijat". *Aamulehti*, Moro-liite 28.11.2002, sivu 14.

Kairesalo, Juha. "Kivikirjaston luoja kieltää teokseen kajoamisen". *Aamulehti* 13.9.2003, 12.

Kauppinen, Asko. "Kukkopuu kokonaisena oikealle paikalle". *Iisalmen Sanomat* 28.3.2012, sivu 5.

"Kivikirjaston kynnyskivet palaavat korotettuina uusille paikoille". *Aamulehti* 30.4.2007, sivu 9.

Koivu, Viivi. "Pormestari sakottaisi Keskustorin roskaajia". *Aamulehti*, Moro-liite 21.8.2014, sivu 4.

Komu, Väinö. "Tilaa Kukkatervehdykselle". *Etelä-Suomen Sanomat* 23.5.2012. Saatavilla: Liekki ry:n sähköinen leikearkisto <<https://liekkiyhdistys.files.wordpress.com/2012/02/ess-23-5-2012-tilaa-kukkatervehdykselle-vc3a4inc3b6-komu.pdf>> (17.5.2018).

Koskinen, Vihrori. "Ylipainoinen Kukkatervehdys voi olla liikaa kaupunginsairaalan pihalle". Yle 31.10.2013. <<https://yle.fi/uutiset/3-6910582>> (4.10.2017).

"Kukkatervehdys lähtee remonttiin". *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 28.9.2012 <<https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2012/09/28/kukkatervehdys-lahtee-remonttiin>> (15.5.2018).

"Lahden rakentajien yhdistys kunnostaa Kukkatervehdys-veistoksen". *Uusi Lahti* 23.5.2012, sivu 26.

Lumme, Hanna. "Patsasbuumi söi muistomerkkien arvon". Yle 22.5.2012, <<https://yle.fi/uutiset/3-6105166>> (15.5.2018).

Mäkinen, Petteri. "Keskustorin kohukivi lähtee, mutta kahvilaterassia ei tulekaan – Tässä syy". *Tamperealaisen* verkkouutinen 17.3.2015. <<http://www.tamperealainen.fi/artikkeli/273220-keskustorin-kohukivi-lahtee-mutta-kahvilaterassia-ei-tulekaan-tassa-syy>> (30.3.2016).

Nimimerkki P.R. "Kun taide törmää elämään". *Taide* 2/2015, sivu 13.

Nimimerkki Ulkopaikkakuntalainen. "Kukkopuu kukkopuuna". *Iisalmen Sanomat* 4.4.2012, 5 / *Miilu* 11.4.2012, 4.

Nissinen, Vuokko & Angeria, Kari. "Kukkopuun tuho tyrmistyttää". *Savon Sanomat* 8.9.2011, sivu 5.

Oinonen, Tuuli. "Kivikirjasto paljastetaan sunnuntaina asukkaille". *Tamperelainen* 28.9.2002, sivu 1.

Otsamo, Kirsikka. "Usko, tahdo jotakin, niin se kerran tapahtuu". *Aamulehti* 27.9.2002, sivu 31

Perttula, Riina. "Kaupunkilaisten tyrmäämä runokivi irtosi helposti". *Aamulehti*, Moro-liite 1.11.2006, sivu 5.

Pesonen, Heidi. "Kävelykadun Kivikirjaston turvallisuutta parannettiin 15 000 eurolla". *Aamulehti* 10.5.2007, sivu 14.

Ratia, Sirpa. "Kukkatervehdykselle löytyi korjaaja." *Etelä-Suomen Sanomat* 23.5.2012. Saatavilla: Liekki ry:n sähköinen leikearkisto <<https://liekkiyhdistys.files.wordpress.com/2012/02/ess-23-5-2012-kukkatervehdykselle-lc3b6ytyi-korjaaja.pdf>> (15.5.2018).

"Runokivien uusi pinnoite ei näy, mutta se estää liukkauden". *Aamulehti* 12.11.2003, 10.

Rönkkö, Jaakko. "Kukkopuu kumoon Vieremällä". *Taide* 5/2011, sivu 5.

Saari, Helena. "Kivikirjasto syntyy syksyksi Tampereen ydinkeskustaan". *Aamulehti* 24.1.2002, sivu 10.

Saari, Helena. "Kivikirjastossa kompastellaan ja liukastellaan Tampereella". *Aamulehti* 9.9.2003, sivu 9.

"Sairaalan betoniveistos puretaan keväällä". *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 20.3.2012. <<http://www.ess.fi/uutiset/paijathame/2012/03/20/sairaalan-betoniveistos-puretaan-kevaalla>> (15.5.2018).

"Sileäksi vai ei?". *Aamulehti*, Moro-liite 5.10.2006, sivu 5.

"Tavara-auto tarveli sairaalan taideteoksen". *Etelä-Suomen Sanomien* verkkouutinen 16.4.2009 <<https://www.ess.fi/uutiset/paijathame/2009/04/16/tavara-auto-tarveli-sairaalan-taideteoksen>> (15.5.2018).

Tuovinen, Ulla. "Kukkopuun kuntoa tarkkaillaan". *Miilu* 19.8.2009, sivu 5.

Valkonen, Heikki. "Kukkopuun sauhuksesta kuvakirja". *Miilu* 23.11.2011, sivu 5.

Vasara, Päivi. "Peilikuva oli kauhistus". *Aamulehti*, Moro-liite 5.10.2006, sivu 4.

Vasara, Päivi. "Kaupunki tutkii tarvitaanko runokivien vuoksi toimia". *Aamulehti*, Moro-liite 26.10.2006, sivu 5.

VERKKOLÄHTEET

Aaltio-Marjosola, Iiris (2014) "Casetutkimus metodisena lähestymistapana". Metodix-sivusto. <<https://metodix.wordpress.com/2014/05/19/aaltio-marjosola-casetutkimus>> (9.12.2016).

Helsingin taidemuseo HAM. Miten ja miksi julkista taidetta hankitaan? Taidemuseon verkkosivu. <<https://www.hamhelsinki.fi/miten-ja-miksi-julkista-taidetta-hankitaan/>> (3.4.2017).

Lahden museot (2013) Vuosikatsaus 2013. <<http://www.lahdenmuseot.fi/museot/fi/uutiset/lahden-kaupunginmuseo/vuosikatsaus-2013/>> (4.10.2017).

Museovirasto. Tietoa Suomen museoista: Aluetaidemuseot. Museoviraston verkkosivu <http://www.nba.fi/fi/museoalan_kehittaminen/tietoa_suomen_museoista/aluetaidemuseot> (20.11.2016).

Tampereen kaupunki (2014) "Kaupunki parantaa keskustan siisteyttä". <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2014/08/31082015_58.html> (14.5.2018).

Tampereen taidemuseo. Kivikirjaston esittely. Tampereen patsaat -verkkosivu. <<http://tampereenpatsaat.fi/portfolio-item/kivikirjasto/>> (22.3.2017).

Tviitti käyttäjältä @oskarit Kivikirjaston osan paikaltaan poistamisesta Twitterissä. <<https://twitter.com/oskarit/status/606058571869102081>> (13.4.2017).

Vieremän lukio. "Vieremän lukio täyttää 40 vuotta!" Vieremän lukion verkkosivu <<https://peda.net/vierema/vierem%C3%A4n-lukio/lukio-40-vuotta>> (11.1.2017).

Åsenbryggin sukuseura. "Eva Rynäsens Kukkopuu-taideteoksen osa sukumuseolla". <<http://www.asenbrygg.fi/tapahtumia/eva-ryynasen-kukkopuu>> (22.3.2017).

Liite: Kyselytutkimuksen vastauksissa ilmoitetut julkiset veistokset ja niiden poistojen ja siirtojen syille nimetyt kategoriat

Nro	Julkisen veistoksen tiedot ja veistoksen kuvaus	Siirron ja/tai poiston vaiheet	Poiston ja/tai siirron syyt
1.	Nina Terno: <i>Kolmijakainen muusa</i> (1973), muistomerkki	Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
2.	Pekka Pitkänen: <i>Keskustelu</i> (1983), puuveistos	Poistettu	Muutokset veistoksen ympäristössä; veistoksen kunto
3.	Matti Haupt: Kultakutri (1952), figuratiivinen veistos	Poistettu Sijoitettu uudelleen	Muutokset veistoksen ympäristössä
4.	U. K. Kärri: <i>ETYK</i> (1979), puureliefi	Poistettu Ehdotus uudelleen sijoittamiseksi, ei toimenpiteitä	Muutokset veistoksen ympäristössä
5.	Eero Pöyhtäri, Liisa Vartiainen: <i>Aikaportti</i> (2001), ympäristötaideteos	Poistettu	Veistoksen kunto; tarkoituksellinen väliaikaisuus
6.	Rúri: <i>Time Concrete</i> (1986), ympäristötaideteos	Poistettu?	Tarkoituksellinen väliaikaisuus
		Sijoitettu uudelleen	Omistajanvaihdos
		Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
7.	Aimo Tukiainen: <i>Jouset</i> (1961–1963), muistomerkki	Siirtoehdotus: prosessi kesken	Veistoksen kunto
8.	Aimo Tukiainen: <i>Pesämuna</i> (1961), suihkukaivoveistos, toteutettu myöhemmin ilman veisaihetta	Siirretty	Omistajanvaihdos
		Poistettu	Ilkivalta
		Sijoitettu uudelleen	
9.	Keijo Nevaranta: <i>Stone Age</i> (1998), ympäristötaideteos	Siirto: prosessi kesken	Muutokset veistoksen ympäristössä
10.	Tuula Pyykkö: <i>Enkelikehto</i> (2002), ympäristötaideteos	Siirto: prosessi kesken	Muutokset veistoksen ympäristössä
11.	Kauko Räsänen: <i>Enkeli</i> (1960), hautamuistomerkki, myöhemmin julkinen veistos	Poistettu	Julkisen tilan ja veistoksen välinen problematiikka
		Sijoitettu uudelleen	Omistajanvaihdos
12.	Pentti Papinaho: <i>Rakuunapatsas</i> (1982), figuratiivinen veistos	Siirretty	Omistajanvaihdos
13.	Raimo Utriainen, <i>Teräksinen fuuga</i> (1963), julkisivuveistos	Poistettu	Muutokset veistoksen ympäristössä
		Uudelleen sijoittaminen: prosessi kesken	
14.	Antti Louhisto: <i>Keväthyppyjä</i> (1967), figuratiivinen veistos	Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
15.	Emil Wikström: <i>Juho ja Maria Lallukan hautamuistomerkki</i> (1919), hautamuistomerkki	Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
16.	Terho Sakki: <i>Verryttelevät pojat</i> (1959), figuratiivinen veistos	Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
17.	Karjalaan jääneiden vainajien muistokivi (1955), muistomerkki	Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
18.	Nina Sailo: <i>Lotta</i> (1985), figuratiivinen veistos	Siirtoehdotus, ei toimia	
19.	Maini Pääläinen: <i>Norppa</i> (1997), figuratiivinen veistos	Siirtoehdotus, ei toimia	
20.	Saimaan kanavan muistokivi (valmistusvuosi ei tiedossa), muistomerkki	Siirtoehdotus, ei toimia	
21.	Kalervo Kallio: <i>Päämajapatsas</i> (1967), näköispatsas	Siirretty	Aatteelliset tai poliittiset näkökulmat
22.	Uno Aro: <i>Kaarnavenepoika</i> (1956), figuratiivinen veistos	Siirretty	Julkisen tilan ja veistoksen välinen problematiikka
		Siirretty	Ilkivalta; veistoksen kunto
		Siirretty	
23.	Jaakko Pernu: <i>Päivänvarjo</i> (2001), ympäristötaideteos	Poistettu	Veistoksen kunto; tarkoituksellinen väliaikaisuus
24.	Martti Aiha: <i>Futura</i> (1986), tilataideteos	Siirretty	Tarkoituksellinen väliaikaisuus; omistajanvaihdos
25.	Matti Visanti: <i>Karhu</i> (1920–1925), figuratiivinen veistos	Siirretty	Muutokset veistoksen ympäristössä
26.	Matti Visanti: <i>Karhu</i> (1920–1925), figuratiivinen	Siirretty	Omistajanvaihdos
27.	Antti Maasalo: Leikkiveistos (valmistusvuosi ei tiedossa)	Poistettu	Julkisen tilan ja veistoksen välinen problematiikka
28.	Elias Ilkka: <i>Peikko ja impi</i> (1917), figuratiivinen veistos	Siirretty	Omistajanvaihdos